

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

**Klášter v Sedlci mezi zničením a
„druhým založením“**

**The Sedlec Monastery between the destruction and
„the second foundation“**

Jan Lavický

Vedoucí dipl. práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Uherské Hradiště 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, za uvedení všech použitých pramenů a literatury.

V Uherském Hradišti dne 15. srpna 2008.

Jan Larcák

Děkuji vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za velkorysé vedení, jehož se mi od něj po celý čas dostalo.

Děkuji rovněž svým přátelům Lukáši Snopkovi, Pavlu Zahradníkovi a Zdeňku Hartmannovi za pomoc a v neposlední řadě pak svým rodičům za trpělivou podporu.

1 OBSAH

1	Obsah.....	4
2	Úvod.....	5
3	Středověk	9
3.1	Původ.....	9
3.2	Vzhled.....	14
4	Novověk	24
4.1	Zničení.....	24
4.2	Návrat.....	31
4.3	Přežívání	35
4.4	Vzestup.....	45
5	„Druhé založení“	50
5.1	Přípravy	50
5.2	Přestavba	66
5.3	Výzdoba	73
5.4	Vzhled.....	76
6	Závěr	89
7	Summary.....	91
8	Seznam literatury	93

2 Úvod

Předmětem této práce jsou dějiny kláštera cisterciáků v Sedlci u Kutné Hory, přičemž práce je rozdělena do dvou hlavních oddílů.

V prvním z nich je stručně vylíčeno založení cisterciáckého řádu a jeho proniknutí do Českých zemí, kde se první jeho fundací stal právě sedlecký klášter. Pozornost je věnována rovněž cisterciáckým řádovým regulím a podobě sedleckého kláštera ve středověku, neboť pozdější obnova za opata Jindřicha Snopka na starobylou klášterní historii programově navazuje. Ostatně, stopy středověké tradice jsou zřetelně přítomné v celých dějinách sedleckého kláštera od jeho zničení husity až po zrušení za josefínských reforem.

Druhá část této práce je věnována klášterním dějinám v raném novověku a je zahájena právě popisem zničení kláštera husitskými vojsky, které s sebou nese některé nejasnosti a je zajímavé zejména kvůli tomu, jak opat Jindřich Snopek rozuměl historii svého kláštera.

V následujících částech této práce jsou líčeny dějiny sedleckého kláštera po návratu mnichů až do nástupu opata Jindřicha Snopka. Toto období bylo charakterizováno překonáním počáteční existenční krize a určitou stabilizací celkové situace za vlády panovníků jagellonské dynastie. Poté ovšem následuje v dějinách konventu velmi rozporuplné období, které vrcholí konfiskací majetku kláštera za stavovského povstání.

Teprve po třicetileté válce dochází k opětovnému, byť zatím stále ještě pomalému vzestupu sedleckého kláštera. Situace se pak výrazně zlepšuje za opata Vojtěcha Gamse a jeho nástupce Jindřicha Snopka. V době panování druhého z nich se sedlecký klášter nachází na svém vrcholu. V souvislosti s velkolepou

stavební činností, kterou rozvinul, byl tento opat pozdější klášterní tradicí nazýván „druhým zakladatelem“ sedleckého kláštera.

Právě na některé aspekty barokně-gotické přestavby je zaměřena pozornost v dalších částech této práce. Je zde naznačen mechanismus, který opat vynalezl pro zajištění pomoci od svých sousedů a její rozsah, tak jak je zaznamenán v pamětní knize.

Opatovy žádosti se týkaly v první fázi přestavby zejména výpomoci s „fůrami“, tedy se zajištěním a dovozem potřebného materiálu na místo přestavby. Jeho zdaleka největší objem přitom tvořilo dříví, bylo však nutné zajistit rovněž velké množství kamene a menší množství jiných materiálů. Již v této době někteří „dobrodinci“ věnovali sedleckým mnichům raději určitý finanční obnos, nicméně pěněžní dary charakterizují spíše pozdější fázi přestavby, která se již soustředila převážně na dokončení stavebních prací a výzdobu interiérů.

Práce je pak zakončena naznačením stavu a celkové podoby sedleckého kláštera v průběhu raného novověku, které je zajímavé zvláště z hlediska kontinuity středověké tradice místa, jež se programově odráží nejen v barokně-gotické stylizaci stavby, nýbrž také ve výzdobě klášterních budov. Vedle nového kultu Čtrnácti svatých pomocníků, který vyznával opat Jindřich Snopek, je zde neustále odkazováno ani ne tak ke „zlatému věku“ za opata Heidenreicha jako spíše k založení sedleckého kláštera velmožem Miroslavem, a zvláště k mučednické tradici cisterciáckých mnichů, kteří zahynuli při zničení kláštera husity.

Při výkladu dějin Sedlce po návratu mnichů do rozbořeného kláštera jsme vycházeli zejména ze dvou kronik, které líčí klášterní dějiny tohoto období. První z nich je kronika z pera sedleckého mnicha Šimona Eustacha Kapihorského vydaná roku 1630, již navzdory její stručnosti anebo právě kvůli

ni považujeme za důvěryhodný a spolehlivý pramen klášterních dějin. Druhým z obou vyprávěcích pramenů je kronika faráře Josefa Devotyho vydaná o poznání později, roku 1824. Domníváme se, že tam, kde neodkazuje přímo na listinný materiál archivu sedleckého kláštera, není tento pramen vždy prokazatelně autentický, a je nutné jej proto brát cum grano salis.

Pro přípravnou fázi přestavby za vlády opata Jindřicha Snopka jsme vycházeli z dobových klášterních pamětních knih, které jsou dnes uloženy v třeboňském Státním oblastním archivu ve fondu Velkostatek Sedlec. Jedná se zejména o pamětní knihu *Liber inchoatae restaurationis*, do níž byly opisovány smlouvy, formuláře se žádostmi o pomoc a seznamy dobrodinců, kteří při přestavbě kostela Nanebevzetí Panny Marie přispěli.

Další prameny, které vznikly v době vlády opata Jindřicha Snopka a jsou uloženy v třeboňském archivu, *Manuale diversarum occurentiarum inchoatum anno 1704* a *Manuale diversarum occurentiarum inchoatum anno 1706*, obsahují pokud jde o samotnou přestavbu pouze prameny již dříve po různu vydané v Památkách archeologických (jedná se zejména o Snopkovu korespondenci s Willmannem, Pozzem a Santinim).

O počtu mnichů žijících v kláštře v raném novověku si můžeme udělat představu na základě *Liber professorum religiosorum*, do níž byly zapisováni řeholníci, kteří složili po absolvování noviciátu řeholní slib.

Nejde-li o edice, jsou zbylé prameny citovány z velmi užitečné, leč nepublikované archivní rešerše ke stavebně-historickému vývoji sedleckého kláštera od Pavla Zahradníka, kterou nám její laskavý autor poskytl v rukopisu.

Literatura k dějinám sedleckého kláštera v raném novověku je v porovnání se středověkem relativně nepočtená. Velká pozornost je zde již od dob Zdeňka Wirtha a Otokara

Hejnice věnována zejména fenoménu barokní gotiky, kterým se v souvislosti s dílem Jana Blažeje Santiniho-Aichla zabývala celá řada autorů, z nichž zmiňme Viktora Kotrbu, Jana Sedláka a Mojmíra Horynu.

Na druhou stranu však až dosud nebyla v literatuře věnována téměř žádná pozornost hospodářským, sociálním a kulturním dějinám sedleckého kláštera tohoto období. Částečně se těmto otázkám věnuje v souvislosti s místopisnými dějinami kraje starší literatura, nebo naopak v souvislosti s dějinami celého cisterciáckého řádu literatura nejnovější. Novověké dějiny sedleckého kláštera si na své monografické zpracování, které by bylo důstojným protějškem prací Kateřiny Charvátové nebo Jiřího Kuthana, pravděpodobně ještě nějakou dobu počkají.

3 STŘEDOVĚK

3.1 PŮVOD

Řád cisterciáků vznikl roku 1098, kdy několik mnichů po svém odchodu z benediktinského opatství Molesme a pod vedením opata Roberta založilo nedaleko burgundského Dijonu nový klášter, který dostal jméno Citeaux. Cistercium, latinské jméno kláštera, bylo odvozeno od blízkého milníku staré římské cesty, jež tudy procházela a dalo o něco málo později jméno celému novému řádu, který byl po zhruba dvaceti letech uznán papežem.¹

Jako již mnohokrát předtím, rovněž v průběhu 11. století začala být nálehavě pocítována potřeba návratu k prvotním ideálům otců zakladatelů mnišství, jež nebyly důsledně dodržovány a jindy dokonce zcela opuštěny. O prudkosti rozchodu cisterciáckých reformátorů s tehdy převládající podobou západního mnišství svědčí, že se Citeaux stalo „symbolickou antitezí Cluny ve světě 12. století“.²

Cisterciácká reforma řehole sv. Benedikta, jež je jednou z mnoha reforem, k nimž v průběhu staletí od vzniku západního mnišství čas od času docházelo, byla bezprostřední reakcí na zesvětštění života v kláštorech, které se kdysi hlásily ke clunyjské reformě, které se však na sklonku 11. století již značně vzdálily od svých prvotních ideálů a obrátily se čelem k světskému panování a přepychu.

---

¹ K počátkům a expanzi řádu např. L. J. LEKAI, *The Cistercians. Ideals and Reality*, Kent (US) 1977, s. 1–52; K. CHARVÁTOVÁ, *Počátky řádu a jeho rozšíření*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 8–10; K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, 1. sv., *Fundace 12. století*, Praha 1998, s. 9–22.

² W. BRAUNFELS, *Monasteries of Western Europe: The Architecture of the Orders*, London 1972, s. 73.

Mezi hlavní požadavky cisterciácké reformy proto patřily chudoba mnichů a prostota jejich života (*paupertas et simplicitas*), jež se zejména zpočátku v ideální podobě významně odráží také v architektonické jednoduchosti staveb, strohosti jejich výzdoby a v přísné účelnosti jejich uspořádání.

Život mnichů neměl být nikým rušen. Proto cisterciácké kláštery vznikaly v ideálním případě na zcela odlehlém místě, k němuž nepřiléhala žádná města, vesnice či zámky. Na jednu stranu měl život v naprostém ústraní umožňovat nezávislost klášterů na světské vrchnosti, na stranu druhou měl být pojistkou proti tomu, aby pokušení světské vlády nepodlehli samotní mnichové. Kromě toho byl příchod do panenské a často velmi nepřátelské krajiny, jíž se ostatní lidé stranili, formou askeze, neboť vyžadoval namáhavou fyzickou práci.³

Mniši žijící v klášteře totiž neměli být v žádném případě odváděni od naplňování zásady „*Ora et labora*“ sv. Benedikta z Nursie (480–543), tvůrce benediktinské řehole, jež posloužila jako východisko rovněž pro reformu cisterciáků.⁴ Sv. Benedikt kladl velký důraz na fyzickou práci zejména ze dvou důvodů. Mnich může být „volný“ pro duchovní četbu teprve díky ní, neboť fyzická zahálka vede rovněž k duševní lenosti. A zejména platí, „aby byl ve všem oslavován Bůh“, tedy i ve fyzické práci.⁵

Vysoké ocenění práce pramení z přesvědčení cisterciáckých reformátorů o sakrálním charakteru profánního, o posvátnosti každodenního světského života a běžných činností, které jsou s ním nutně spjaty. Tato ústřední myšlenka se odráží rovněž v charakteru užitkových staveb jako byly refektáře, sýpky,

---

³ V. VENTURA, *Cisterciácká spiritualita*, s. 16–17, 21, in: 900 let cisterciáckého řádu, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 11–27.

⁴ BENEDIKT Z NURSIE, *Regula Benedicti. Řehole Benediktova*, Praha 1998.

⁵ P. LUISLAMPOVÁ, *Spiritualita Řehole Benediktovy*, s. XLVI an., in: Benedikt z Nursie, *Regula Benedicti. Řehole Benediktova*, Praha 1998, s. XXXIII–XLIX.

kovárny nebo dokonce necessaria, jež nesou některé významné znaky chrámových staveb.⁶

Právě přeceňování příkazu modlitby či duchovní práce (ora) a opomíjení příkazu fyzické práce (labora) bylo považováno za odchýlení se od původních požadavků sv. Benedikta a za jednu z hlavních příčin neuspokojivého stavu tehdejšího mnišského života. Stávající nedostatek měl být proto odstraněn obnovením ztracené rovnováhy mezi všemi třemi povinnostmi mnichů, mezi bohoslužbou (opus Dei), čtením Písma a posvátných textů (lectio divina) a tělesnou prací (opus manuum).⁷

Cisterciácký řád měl velmi promyšlenou strukturu, jak uvádět výše zmíněné zásady do praxe. K dohledu nad řádovou disciplínou sloužil zejména afiliační systém, jenž byl založen na rozdělení řádu podle původu a stáří klášterů. Celý řád se tak dělil do pěti základních větví, které se v každé následující generaci dále větvily, aniž by byl ztracen ze zřetele požadavek jednoty, jenž byl nutný pro udržení vlivu řádu navenek, jakož i pro udržení jeho disciplíny uvnitř.

Kromě kláštera v Citeaux (1098) mezi zmíněných pět klášterů, od nichž všechny následující generace odvozovaly svůj původ, to byly ještě kláštery La Ferté (1113), Pontigny (1114), Clairvaux (1115) a Morimond (1115).

Vzápětí po založení těchto klášterů byla zahájena expanze cisterciáckého řádu za hranice francouzského království. Šedí mniši začali pronikat do Itálie, Německa, Anglie, Rakouska a o něco málo později dále do zemí střední Evropy, Skandinávie a na Iberský poloostrov. Kolem poloviny 12. století měl řád již nějakých 350 klášterů a o padesát let později dokonce 500 klášterů. Na konci středověku se v zemích Evropy od Středozevního moře po Baltské moře a od Irska po Litvu nacházelo 850 mužských a 1 200 ženských řádových domů.

---

⁶ V. VENTURA, *Cisterciácká spiritualita*, s. 19–21.

⁷ W. BRAUNFELS, *Monasteries*, s. 68.

Z tohoto obrovského počtu klášterů se v Českých zemích nacházelo pouhých osmnáct klášterů, z toho třináct mužských a pět ženských. Každý z nich v různé vzdálenosti odvozoval svůj původ od kláštera Morimond (Morimundus), posledního z „pramatek“ cisterciáckého řádu, a všechny české kláštery tak náležely k morimondské větvi řádu. V novověku na tuto skutečnost poukazují iniciály M O R S jako zkratka latinského jména mateřského kláštera, která se postupně vyskytuje na znacích všech českých a moravských cisterciáckých klášterů, včetně Sedlce.⁸

V Českých zemích se cisterciáci objevují téměř shodně s premonstráty na počátku čtyřicátých let 12. století a společně s nimi začínají narušovat až dosud vylučné postavení benediktinů v oblasti zdejšího řeholního života.⁹

Zatímco však u premonstrátů vlna fundací končí již kolem roku 1200, cisterciáci po zřízení prvního českého kláštera v Sedlci v letech 1142–1143 pokračují v zakládání nových klášterů ještě ve 13. a dokonce ve 14. století. Jejich fundační aktivita končí teprve roku 1357 založením řeholního domu v Klášterní Skalici, jímž se celkový počet cisterciáckých klášterů ve středověkých Českých zemích zastavuje na konečném čísle osmnáct. V Čechách přitom z celkem dvanácti řádových domů bylo deset mužských a pouze dva ženské, zatímco na Moravě z celkem šesti klášterů byly tři mužské a tři ženské.

Klášterní Skalice byla ovšem založena v době, kdy již šedí mniši museli po delší dobu čelit konkurenci dalších řádů. Nově přichozími byly řády rytířské a žebravé a před propuknutím husitské revoluce pak přišly ještě řády, které uvedl do českých

---

⁸ P. R. POKORNÝ, *Z cisterciácké heraldiky*, s. 181, in: 900 let cisterciáckého řádu, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 179–186.

⁹ O počátcích působení cisterciáckého řádu v Čechách K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu*, s. 59–73; K. CHARVÁTOVÁ, *Počátky cisterciáckých klášterů v Čechách*, in: 900 let cisterciáckého řádu, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 65–78.

zemí císař Karel IV. (1346–1378). S jeho smrtí se poslední velká vlna zakládání klášterů ve středověku uzavřela.¹⁰

Význam cisterciáckého řádu pro náboženský, kulturní a politický život v Českých zemích byl v průběhu středověku rozdílný. Svého vrcholu však nepochybně dosáhl za vlády Václava II. (1278–1305) a během let následujících po vyvraždění Přemyslovců.

Po nástupu Jana Lucemburského (1310–1346) na český trůn již dochází k úpadku, který se s postupem času zrychloval a nabíral na síle. Zatímco v této době byla počínající krize způsobena spíše politickými příčinami, v závěru téhož století zřetelně vystupuje do popředí potřeba nově definovat vztah víry a náboženství.

Pouť sedleckých mnichů dějinami od založení kláštera až po jeho zničení za husitské revoluce je v mnoha ohledech velmi podobná dějinám prakticky všech ostatních cisterciáckých klášterů v Českých zemích. Po založení kláštera dochází k rychlému rozvoji, který je náhle přerušen za „zlých let“ po smrti krále Přemysla Otakara II. (1253–1278). Klášter pak zaznamenává opětovný vzestup a za opata Heidenreicha (1282/1283–1320)¹¹ se hřeje na výsluní své moci a slávy.

Pak již následuje pomalý ústup z vydobyté pozice, který je na nějakou dobu sice ještě zakrýván vnějšími znaky, přesto je stále více a více znatelný. Zdánlivě náhlé vypuknutí husitské revoluce a zničení kláštera vyznačuje násilím napsanou tečku za dějinami celé jedné epochy, v nichž sedlečtí opati a mniši odehráli svoji roli s různými úspěchy.

V okamžiku, kdy se sedlecký klášter nacházel v plamenech, již hlasy jeho řeholníků do dalekého Citeaux nedolehly. Rovněž

---

¹⁰ D. FOLTÝN, *Tisíc let vzestupů a pádů řeholního života v Čechách*, s. 15 an., in: P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 14–28.

¹¹ Srv. J. HYNKOVÁ, *Heidenreich Sedlecký*, in: *900 let cisterciáckého řádu*, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 97–160.

mateřské kláštery cisterciáckého řádu totiž trpěly násilnými událostmi válečného konfliktu, který se opětovně rozzuřil mezi anglickým a francouzským královstvím. Papežské schizma je pak definitivně izolovalo od zbytku světa a znamenalo pro generální kapitulu cisterciáckého řádu ztrátu výsadní pozice, kterou se jí napříště již nepodařilo obnovit. Jednota cisterciáckého řádu řízeného pod přísným dohledem Citeaux prostřednictvím dceřinných vztahů se zdála být dávnou minulostí.¹²

3.2 VZHLED

*Z té pobožnosti, jako z nějakého stromku, vypučily větvičky a semotam ratolesti své rozložic, dobré a chvalitebné ovoce z sebe vydávali. Z něhož jako z nějakého jádýrka klášter blahoslavené Panny Marie, jinak Matky Boží Sedlce pošel a vyšel... Z těch pravím pobožností ratolesti ovoce jako z nějakého jádýrka od Miroslava, totižto vznešeného a s knížaty spřízněného muže, klášter sedlecký léta 1143 založen, vystaven a obohacen jsa, k velikosti, nádhernosti a rozložitosti té přišel, kteráž tehdejším křesťanům k podivení... jest a býti může.*¹³

Cisterciácká architektura¹⁴ byla ve středověku úzce spjata se snahami o duchovní reformu mnišství. Požadavky, které zakladatelé cisterciáckého řádu kladli svým následovníkům jako

---

¹² L. J. LEKAI, *The Cistercians*, s. 91–109.

¹³ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya kláštera sedleckého*, Praha 1630, předmluva.

¹⁴ Z literatury k tomuto tématu např. W. BRAUNFELS, *Monasteries of Western Europe: The Architecture of the Orders*, London 1972, s. 67–110; J. KUTHAN, *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, Praha 1983; P. SOMMER, *Architektonický vývoj středověkých konventů*, in: P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 41–48; K. BENEŠOVSKÁ, *Cisterciácká architektura*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 25–29; D. LÍBAL, *Počátky architektury cisterciáckého řádu*, in: *900 let cisterciáckého řádu*, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 223–228.

normu byly velmi přísné, staly se však mimo jiné rovněž východiskem pro standardní stanovení velikosti, tvaru a umístění klášterních budov. Generální kapitula, jež byla nejvyšším zákonodárným orgánem celého řádu, začala postupně věnovat svoji pozornost také řádové architektuře. Činila tak ovšem teprve po roce 1134, a to výlučně formou zákazů, které se týkaly vybavení a výzdoby chrámů.¹⁵

Druhým pramenem jednotného ideálního charakteru architektury cisterciáckého řádu a jeho následné standardizace byla činnost Albericha a Štěpána Hardinga, opatů z Citeaux, a zejména činnost sv. Bernarda, opata z Clairvaux,¹⁶ který ve svém díle *Apologie k Vilémovi* (z let 1123–1125), stejně jako později generální kapitula, postupoval skrze via negativa.¹⁷

Ideální cisterciácký klášter měl být založen „na místech vzdálených od obcování s lidmi“, od ostatních vesnic, měst a hradů.¹⁸ Žádná obytná budova konventu mimo příbytků pro zvířata neměla stát vně klášterní brány, „neboť odtud by mohlo být zrozeno nebezpečí pro duše“.¹⁹ Pokud jde o dispozici kláštera a podobu architektury, následuje pak již jenom zákaz stavby kamenných zvoníc.²⁰ V případě neuposlechnutí nařízení generální kapituly měla být stavba bez výhrad stržena.²¹

Další závazná usnesení generální kapituly se pak již dotýkala problému vnitřní výzdoby klášterů, přičemž velká pozornost byla věnována nejen sochám a obrazům, nýbrž také

---

¹⁵ J. KUTHAN, *Počátky a rozmach*, s. 12–13; jedinými výjimkami jsou usnesení gen. kapituly o umístění klášterů mimo dosah vesnic, měst a hradů a zákazu stavby věží. Viz též *Statuta Capitulum Generalium Ordinis Cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1786, tom. I (1116–1220)*, ed. J. M. Canivez, Louvain 1933.

¹⁶ Základní biografické údaje uvádí např. M. POJSL, *Bernard z Clairvaux 1090–1153*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 13–14.

¹⁷ K. BENEŠOVSKÁ, *Cisterciácká architektura*, s. 25–26. Ústřední část věnovanou architektuře publikoval jako přílohu W. BRAUNFELS, *Monasteries*, s. 241–242.

¹⁸ *Statuta Capitulum*, č. 1, s. 13.

¹⁹ *Statuta Capitulum*, č. 21, s. 17–18.

²⁰ *Statuta Capitulum*, č. 16, s. 61.

²¹ *Statuta Capitulum*, č. 31, s. 20.

podlahám a oknům. V kostelech, stejně jako všech ostatních klášterních budovách, byla zakázána jakákoliv malířská a sochařská výzdoba, „neboť když je věnována pozornost takovému věcem, prospěch dobré meditace a disciplína zbožné důstojnosti jsou často zanedbávány.“²² Výjimku tvořily pouze malované dřevěné kříže. Okna měla být světlá, bez křížů a maleb²³ a zároveň bylo zakázáno bohatě zdobit podlahy.²⁴

Ačkoliv nařízení týkající se vybavy a výzdoby kláštera musela být neustále opakována a postupem času byla zmírňována, neboť docházelo k jejich neustálému porušování, pro cisterciácké kláštery je pro 12.–16. století charakteristická naprosto výjimečná trvalost a stálost počtu, umístění a provedení prostor kolem křížové chodby.²⁵

Kromě dispozice a vybavení kláštera se cisterciácké kláštery ovšem v závislosti na místě a době vzniku daleko podstatněji vzájemně odlišovaly v konkrétní podobě architektury. Jestliže totiž cisterciácké kláštery – zvláště v nejstarším období existence řádu – vykazují často mnoho společných znaků, je to dáno zejména vytvořením vzorových staveb jako Clairvaux (2. kostel; 1135–1145), Fontenay (1139–1147), Fountains (po 1135) nebo Rievaulx (po 1131),²⁶ z nichž pak byly přímo zakládány dceřinné kláštery, nebo sem případně opati alespoň vysílali řádové architekty, aby se zdejšími stavbami inspirovali. K relativní jednotě přispívala rovněž existence stavebních příruček, které tito řádoví stavitelé pravděpodobně používali.²⁷

Postupnému rozrůznění podoby klášterů však ve skutečnosti nedokázaly zabránit ani společný původ, ani důmyslný systém

---

²² *Statuta Capitulum*, č. 20, s. 17.

²³ *Statuta Capitulum*, č. 80, s. 31.

²⁴ Srv. např. *Statuta Capitulum*, č. 10, s. 309.

²⁵ W. BRAUNFELS, *Monasteries*, s. 89.

²⁶ W. BRAUNFELS, *Monasteries*, s. 85. Všechny tři posledně jmenované kláštery byly založeny z Clairvaux za života sv. Bernarda. Srv. k tomu D. LÍBAL, *Počátky architektury cisterciáckého řádu*, s. 223–228.

²⁷ J. KUTHAN, *Počátky a rozmach*, s. 14–15.

organizace řádu, a ani autorita natolik vlivných osobností jako byl sv. Bernard z Clairvaux. Proto již v samotných počátcích řádu vykazovaly zvláště cisterciácké klášterní kostely značnou rozmanitost.²⁸

Podobná byla situace i v Českých zemích, kde architektura cisterciáckého řádu dosáhla svého vrcholu na přelomu 13. a 14. století. Její vývoj byl následně přerušen až husitskou revolucí, během níž byla řada klášterů vážně poškozena. Také díky jiným událostem se proto původní podoba cisterciáckých klášterů dochovala v relativní úplnosti pouze ve Vyšším Brodě a Předklášteří u Tišnova.²⁹

Kláster v Sedlci byl založen jako nejstarší cisterciácké opatství v Českých zemích roku 1142 velmožem Miroslavem, který k tomuto činu získal svolení od českého knížete Vladislava II., pražského biskupa Oty a olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka.³⁰ V následujících měsících to byl snad právě olomoucký biskup, který osobně vyjednal příchod mnichů z cisterciáckého kláštera ve Valdsasech (Waldsassen), jenž byl založen na samotných hranicích českého státu teprve o necelých deset let dříve.³¹

Jak bylo vyjednáno, cisterciáčtí mniši z Valdsas přišli na místo, kde měl stát nový klášter v průběhu následujícího roku. Lze předpokládat, že zpočátku žili buď v upravených budovách patřících k velmožskému statku, nebo v narychlo zhotovených příbytcích. Výstavba nových kamenných budov konventu musela probíhat teprve postupně ve druhé polovině 12. a v průběhu 13. století, neboť není pravděpodobné, že klášter již

---

²⁸ D. LÍBAL, *Počátky architektury cisterciáckého řádu*, s. 226.

²⁹ D. LÍBAL, *Cisterciácká architektura v českých zemích*, s. 31.

³⁰ Všichni tři připojili svoji pečeť na nedatovanou zakládací listinu kláštera, která vznikla teprve dodatečně někdy v letech 1142–1148.

³¹ K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu*, s. 103–105.

od samého počátku disponoval takovými finančními prostředky, aby mohl být vystavěn v nějaké krátké době.³²

Z nejstarší fáze výstavby kláštera se ovšem nedochovaly žádné stopy stavební činnosti. Jedinou výjimku by mohl tvořit v rizalitu na jižní straně nádvoří zachovaný zlomek románského tribunového kostelíku, není však jisté, zda nebyl postaven již před příchodem mnichů jako velmožský kostel.³³

Nejstarší dochované pozůstatky stavební činnosti, která byla s jistotou podniknuta až po příchodu mnišské komunity, pochází teprve z druhé poloviny 13. století. Tehdy pravděpodobně vznikl kostel sv. Filipa a Jakuba, který se do dnešní doby dochoval pouze v torzovitém stavu, neboť byl stržen po zrušení kláštera na počátku 19. století. Stavbu, která byla opatřena věžemi, tvořily dvě lodě, z nichž každá měla vlastní polygonální závěr. Kostel sv. Filipa a Jakuba mohl stát již v šedesátých letech 13. století, jak uvádí Š. E. Kapihorský, i když ostatními písemnými prameny je několikrát zmiňován teprve po roce 1389. Tehdy nicméně již byl proslulým poutním místem, k němuž proudily zástupy poutníků pro odpustky, jež jim byly udělovány za navštívení zdejšího Božího hrobu. Ke správě tohoto poutního místa bylo dokonce zřízeno bratrstvo Božího těla.

Kostel byl původně určen pro laiky, kteří navštívili opatství, a proto se nacházel u jedné z klášterních vstupních bran. K němu přiléhaly další budovy, jež sloužily v předhusitském období pro ubytování laických návštěvníků.

---

³² K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu*, s. 141.

³³ Z literatury ke středověké historii a architektonickému vývoji sedleckého kláštera např.: J. KUTHAN, *Počátky a rozmach*, s. 180–206; K. CHARVÁTOVÁ – V. HYHLÍK, *Sedlec u Kutné Hory. Bývalé cisterciácké opatství*, Velehrad 1992; K. CHARVÁTOVÁ – D. LÍBAL, *Sedlec*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 38–43; *Kutná hora – Sedlec*, in: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 329–335; K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu*, s. 103–154; K. BENEŠOVSKÁ, *Způsob setkání baroka s gotikou (Klášterní kostel v Sedlci po roce 1700 a po roce 1300)*, in: *900 let cisterciáckého řádu*, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 229–244.

Nejvýznamnější stavbou celého kláštera, která vznikla v době vrcholného rozkvětu kláštera za opata Heidenreicha na přelomu 13. a 14. století, byl kostel Nanebevzetí Panny Marie. Vnější kostel byl na rozdíl od jeho vnitřku poznamenán pozdějšími přestavbami jen málo a zachovává si s výjimkou západního průčelí svůj původní ráz. Kostel neměl žádnou věž, pouze sanktusník nad křížením a s výjimkou velkého portálu na průčelí severního ramene transeptu nebyl nijak zdoben. V první etáži je stavba určena prostým střídáním mohutných opěráků s velkými lomenými okny kaplí bočních lodí a ochozu. Podobně je tomu i v druhé etáži, kde se mohutné opěráky střídají s velkými lomenými okny vysokého chóru, příčné a hlavní lodi. Díky této jednoduché rytmizaci vnějšího pláště působí stavba kostela i přes svoji značnou délku (87 m) vznosným a odlehčeným dojmem.

Půdorysná i prostorová koncepce konventního kostela má svůj původ v klasické francouzské katedrální gotice. Byla převzata v redukované podobě, jež byla typická pro celý středoevropský slohový vývoj a jež zároveň odpovídala cisterciáckým požadavkům střízlivé a strohé architektury. Výzdobný moment byl omezen na minimum a odpadl rovněž složitý vnější opěrný systém s oblouky a fiálami.

Půdorys sedleckého konventního kostela vycházel z typu francouzské katedrály s ochozem a věncem kaplí, který do cisterciácké architektury pronikl již po polovině 12. století prostřednictvím přestavby východních závěrů kostelů v Clairvaux a Pontigny. V cisterciácké architektuře se pak tento typ šířil dále a krátce před použitím v Sedlci se objevil v klášterním kostele v porýnském opatství Altenberg.

Klášterní kostel v Sedlci je tudíž založen na půdorysu latinského kříže, jehož zakončení na východě tvoří vysoký chór, obtočený ochozem a věncem kaplí, ramena bazilikálního trojlodí

transeptu na severní a jižní straně, a konečně na západní straně hlavní loď, která výrazně převyšuje zbylé čtyři boční lodi.

Vysoký chór, který má dvě obdélná pole a závěr tvořený pěti stranami osmiúhelníka, je obtočen nižším ochozem, k němuž přiléhá stejně vysoký věnec kaplí. Aby mohl být zdvojnásoben počet kaplí, střídají se ve vnitřním ochozu čtvercová pole, zaklenutá křížem, a mezi ně vložena trojúhelná pole, zaklenutá trojapráskem.

Těmto sedmi polím vnitřního ochozu pak odpovídá rovněž sedm polí vnějšího ochozu tvořících kaple, které jsou opět střídavě založeny na půdorysech osmi- a šestiúhelníka. Na první pohled se kaple odlišují pouze použitím hranolových, resp. trojúhelných opěráků na hranách obvodového zdiva. Celkově ovšem prostory vnitřního i vnějšího ochozu vykazují značnou jednotu, neboť jednotlivé kaple jsou odděleny pouze úzkými lomenými arkádami, a to jak vůči sobě navzájem, tak i ve vztahu k odpovídajícím polím vnitřního ochozu. Velká okna bez kružeb, která prolamují obvodové zdivo kaplí, zajišťují bohaté pronikání světla do interiéru chórového ochozu.

Zdi vysokého chóru jsou rozděleny do tří zón oddělených vodorovnými římsami, jak bylo ve zvyku u katedrální architektury. Přízemí je tvořeno lomenými arkádami, které spojují prostor chóru s vnitřním ochozem. V zóně nad nimi, na místě, kde se v katedrální gotice obvykle nacházelo triforium, je však ponecháno obvodové zdivo, členěné pouze panelací, která přispívá k jeho optickému odlehčení. Horní zóna je pak tvořena velkými lomenými okny, které celý vysoký chór výrazně prosvětlují.

Klenbu vysokého chóru nesly tenké přípory oblého tvaru, které jsou buď prosté nebo svazkové, tj. tvořené třemi dříky. Jejich štíhlý a subtilní vzhled výrazně přispěl k optické dematerializaci a vznosnosti prostoru.

Samotná klenba vysokého chóru, stejně jako zbylé klenby v celém kostele, je teprve výsledkem barokní přestavby.

Křížení kostela je otevřeno do ramen transeptu, závěru i hlavní lodi oblouky, které jsou neseny pasy přiloženými k mohutným pilířům a spočívajícími na kružbových hlavicích.

Hlavní loď byla rozdělena do deseti příčných obdélných polí, jimž na severní straně vždy odpovídaly dvě kaple bočních lodí, zatímco na jižní straně byla druhá boční loď s kaplemi nahrazena severním ramenem ambitu. Boční stěny hlavní lodi jsou opět rozděleny do tří horizontálních zón. Přízemí je tvořeno lomenými arkádami mezi mohutnými pilíři, jimž odpovídají vertikálně orientovaná pole hladké a omítnuté zdi v prostřední zóně a velká lomená okna v zóně horní.

Stejně jako vysoký chór i transept, působí také celý prostor hlavní lodi výrazně vertikálním dojmem díky rozčlenění jednotlivých polí tenkými příporami válcových dříků, zde trojsvazkovými. Vznosnost prostoru hlavní lodi však vychází zejména ze stanovení vztahu šíře a výše lodi na základě číselného poměru 1 : 3 (8,5 m : 30 m), který se uplatnil rovněž ve vztahu vysokého chóru a ochozu, resp. hlavní a bočních lodí.

Další svatyní sedleckého kláštera byla opatská kaple, která se společně s opatovým domem nacházela východně od konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Severovýchodně od konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie ležela ve středověku ještě další svatyně, již byla kaple sv. Kosmy a Damiána. Zřídil ji krátce před husitskou revolucí pražský arcibiskup Albík z Uničova.

Budovy konventu byly v období před husitskými válkami umístěny jižně od kostela Nanebevzetí Panny Marie, ale po zničení kláštera husity zůstal konvent na čas neobýván. Mniši se znovu do kláštera vrátili zase v třicátých letech 15. století. Tehdy se však nevrací do původního konventu, nýbrž usazují se

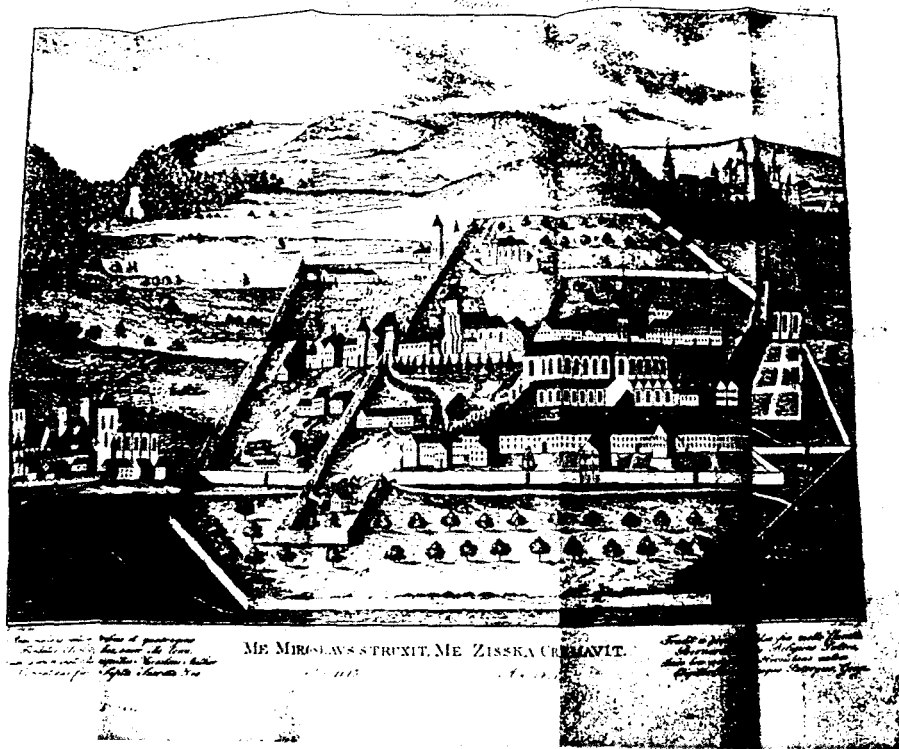
ve skupině budov západně od kostela sv. Filipa a Jakuba, která původně sloužila k ubytování laiků.

Pro péči o zdraví členů konventu ve středověku sloužil špitál, umístěný v nevelké vzdálenosti západně od kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Vedle toho bylo potřeba zajistit rovněž hospodářské zázemí nezbytné pro chod konventu. Nepochybně je tvořila celá řada budov, umístěných západně a severozápadně od konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Ve středověku prameny ovšem zmiňují pouze jednu z nich, sýpku, která sloužila své funkci opět od 17. století, kdy byla také nově zastřešena.

Nejpozději kolem roku 1400 vznikla na klášterním hřbitově, který ležel na severním konci celého klášterního areálu, ještě pohřební kaple Všech svatých. Její vznik nejspíše souvisí s velkou oblibou pohřbívání na zdejším hřbitově, do nějž prý byla rozeseta půda ze Svaté země, přivezená opatem Heidenreichem či jeho předchůdcem.

V areálu středověkého sedleckého kláštera se tedy před husitskou revolucí vedle konventu budov a hospodářských budov nakonec nacházelo celkem pět svatyní. Vedle hlavního konventního chrámu Nanebevzetí Panny Marie pro cisterciácké mnichy, opatské kaple a hřbitovního kostela Všech svatých, to byl ještě kostel sv. Filipa a Jakuba, jenž byl určen laickým návštěvníkům kláštera a poutníkům a kaple sv. Kosmy a Damiána. Z nich se do dnešní doby dochovaly v pozdějších přestavbách pouze konventní kostel a hřbitovní kaple.

Vyobrazení sedleckého kláštera před husitskými válkami podle kroniky F. J. Devotyho. (*Popsání bývalé řehole...*, s. 91.)

4 NOVOVĚK

4.1 ZNIČENÍ

Svatá řehole cistercu sedleckého! Kdož dosti tebe oplakati může? Ty jsi byla okrasa celého sv. řádu, potěšení papežů a králů; ty jsi byla srdce království našeho, veliké světlo katolického náboženství; ty jsi církev v Království českém od pádu zadržela, všeliké temnosti bludů od nás odvrátila. Jak dlouho ty v svém svatém cistercu sedleckém jsi se skvěla, tak dlouho pravého náboženství světlo nemělo se zatmění co báti. Bylo vidět celou krásu bývalou tmavým smrti oblakem zatmělou; kde jsou nyní zlaté nádoby, které jsi jedině pro čest a slávu Boží způsobila? kde ono slavné stavení chrámu Božího z tesaného kamení utvořené? kde ono andělské prozpěvování, kde ona Pharos, osvícená věže, která cestu i v temnostech nočních k chválení Boha přicházejícím ukazovala? kde oni nábytkové, kteří králové a jiní věřící tak hojně udělovali? všeho tu řeholi zbavila ukrutnost kacířská.³⁴

Prvním klášteřem, který se stal 17. srpna roku 1419 obětí husitské revoluce, byla Mariánská zahrada, kartuziánský dům nacházející se před Újezdskou zahradou. Smrt krále Václava IV. sice uvolnila několikadenní běsnění pražského lidu, jež bylo namířeno proti kléru a klášteřům, kartuziánští mniši však ještě obdrželi ochranu světské moci a o něco později pak našli jedno ze svých dočasných útočišť v sedleckém klášteřu.³⁵ Zničen byl

---

³⁴ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole Cystercyenské na svatém místě veleslavného Údolí Sedleckého*, Praha 1824, s. 146.

³⁵ F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 137.

tentokrát pouze hmotný majetek. Celá akce navíc proběhla spontánně a neměla žádný programový charakter.³⁶

V průběhu následujících let se však situace změnila. Ničení klášterů dostalo teologické zdůvodnění. V čele tažení proti přepychu a světskému panování kněží stanuli táboři. Táboři prohlašovali, „...že kláštery jsou peleše lotrovské a že byly založeny zle proti zákonu Kristovu, protože Kristus rozkázal svým učedníkům a skrze ně všem kněžím, aby se nezavírali, ale šli po všem světě, kázíce a křtíce ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého. A proto mají věřící všechny kláštery, ať obdarované, ať mnichů žebravých, z kořene vyvracet i ničit, aby mniši a bratři šli po celém světě kázat evangelium.“³⁷

Kromě vznešených pohnutek náboženských, jak je shrnuje umírněný husitský kronikář, zde ovšem byly také důvody nižšího, světského rázu. V době polních tažení byly kláštery s bohatými sýpkami a sklepy vítaným zdrojem pro doplnění zásob.

Pragmatický přístup v tomto ohledu nebyl ostatně cizí ani katolické straně. Král Zikmund již po krachu první křížové výpravy ze zabaveného majetku z podstatné části financoval své mimořádně vysoké náklady na vojenská tažení vůči husitům. Ušetřeny nezůstaly ani sbírky jeho předchůdce Václava IV. nebo komorní statky, natožpak klášterní statky dávané do zástavy na pokrytí dlužného žoldu, půjček a jiných závazků.

Výsledkem husitské revoluce bylo opuštění přibližně půl stovky významných sídel patřících řeholníkům.³⁸ Velké ztráty zaznamenali zvláště benediktini. Z patnácti opatství, které byly

---

³⁶ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 8–9.

³⁷ Cit. podle VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic*, přel. F. Heřmanský – J. B. Čapek, úvod a poznámky M. Bláhová, Praha 1979, s. 119, kde je i výčet velké části zničených klášterů.

³⁸ D. FOLTÝN, *Tisíc let*, s. 19.

činné v Českých zemích v předbělohorské době, jich osm zaniklo a již nebylo obnoveno.³⁹

Cisterciáci měli ve středověku v Čechách deset mužských a dva ženské domy. V důsledku husitské revoluce tři konventy zanikly, pět z nich bylo po dobu více než dvou století nuceno živořit a pouze jeden z nich zůstal jen v malé míře dotknut násilnými událostmi.

Jediným cisterciáckým klášteřem, který takto přestál husitskou revoluci bez vážnějších škod, byl Vyšší Brod na Českokrumlovsku. Přestože byl roku 1422 dobyt husity, neutrpěl téměř žádných škod a ani jeho majetek nebyl rozchvácen, tak jako tomu bylo ve zbylých případech.

Blízký klášteř ve Zlaté koruně byl naopak v říjnu roku 1420 dobyt tábory a jeho majetky později téměř zcela rozchvátily Rožmberkové. Podobně jako Plasy zaznamenal první, byť krátký vzestup teprve před třicetiletou válkou.

Plasy, tento druhý nejstarší klášteř, byl rovněž dobyt husity a vypálen. Zdejší mniši uprchli převážně do klášteřů za hranicemi. Třebaže se mniši do Plas vzápětí vrátili a provedli zde nejnnutnější opravy, jejich konvent ještě velmi dlouho živořil na nepříliš valné úrovni, neboť klášteřní statky byly převážně rozděleny mezi Zikmundovy straníky.

Dokonce dvakrát byl v průběhu husitských válek poničen klášteř v Oseku na Teplicku. Konvent se sice do svého domovského klášteřa navrátil a částečně jej opravil, v průběhu 16. století však přesto na nějaký čas zanikl a byl obnoven teprve v polovině 17. století.

V srpnu roku 1420 byl tábory a dalšími radikály přepaden a vypálen také klášteř na Zbraslavi, jenž získal své místo zpět na výsluní teprve v 17. století.

---

³⁹ J. ZESCHICK, *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, Praha 2007, s. 26.

Jeden týden před zničením kláštera v Sedlci padla za obětí témuž pražsko-orebitskému vojsku ještě Klášterní Skalice. Její majetky byly sice později navráceny sedleckému klášteru, s nímž byla spojena, původní stav již nicméně nebyl nikdy obnoven.

Cisterciáctí mniši z dalších klášterních konventů neměli tolik štěstí. Třebaže většinou našli své příznivce, kteří je hmotně podporovali, nebo jim na nějaký čas poskytli alespoň útočiště, jejich majetek byl nenávratně rozchvácen kališnickou či husitskou šlechtou a bylo pouze otázkou času, kdy zaniknou.

V měsíci dubnu roku 1420 byl tábory dobyt a zničen klášter v Pomuku (Nepomuku) na Plzeňsku, z nějž již dříve kvůli husitskému nebezpečí odešla většina mnichů do domovského kláštera v Ebrachu. Třebaže tamější konvent ještě po převážnou část 16. století přežíval, nepodařilo se mu prosadit svá majetková práva. Zbyly z něj pouze ruiny, které byly dobře viditelné ještě v 17. století.

Přibližně v téže době byl orebity dobyt a vypálen rovněž klášter Hradiště nad Jizerou na Mladoboleslavsku, který zanikl z týchž důvodů. Na jeho místě bylo později vybudováno šlechtické sídlo.

V listopadu roku 1420 byl orebskými husity vypálen nedaleký klášter Svaté Pole u Třebechovic, po němž v průběhu věků nezbylo žádných viditelných stop.⁴⁰

Vraťme se však nazpět k sedleckému klášteru. Psal se konec dubna roku 1420. Císař Zikmund se svým vojskem vytáhl po důkladných přípravách ze Svídnice na první křížovou výpravu proti kacírským Čechům, v jejichž čele stála vzpurná Praha. Útok na spojenecký Tábor byl sice odražen, vyhlídky Pražanů však i přesto nebyly ani trochu příznivé. Jejich vojsko

---

⁴⁰ K husitským tažením F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 8–9; srv. též P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, kde je uvedena rovněž další literatura k jednotlivým klášterům.

bylo několikanásobně slabší a pražské obce se nacházely v sevření Hradčan a Vyšehradu – a tedy téměř odříznuty od tolik potřebného venkovského zázemí.

I přes to, že před zraky několika zástupců české zemské politické reprezentace položil v katedrále sv. Víta pražský arcibiskup na jeho hlavu českou královskou korunu, neměl císař Zikmund příliš mnoho důvodů k oslavám. Předcházející prohraná bitva na Vítkově jej totiž přinutila rychle se zase stáhnout a usídlit se v Kutné Hoře, v jednom z nejuvěrnějších královských měst a zároveň hlavní pokladnici království. Nepříznivé zprávy jako by neměly konce, podzim i zima přinesly zneuznanému českému králi další hořká zklamání. Počátkem listopadu skončil jeho druhý pokus o ovládnutí pražských měst během několika málo měsíců ještě větším neúspěchem.⁴¹

Pražané prolomili dosavadní sevření svých měst a zaznamenali první významnější úspěchy uvnitř i vně jejich hradeb. Na jihu a západě země navíc sklízel značné vojenské úspěchy jednooký tábořský hejtman Jan Žižka z Trocnova. Počátkem února se císař Zikmund pod tlakem husitských vojsk raději rozhodl spěšně opustit zemi a odjet nazpět do Uher. První křížová výprava tak definitivně vzala za své.

Husitům se nyní otevřel nebyvalý prostor pro rozšíření pozic v těch oblastech, které byly až dosud v držení katolické strany věrné Zikmundovi. V průběhu několika málo dnů se vojsko pražského svazu zmocnilo Českého Brodu, Kouřimi, Kolína, Čáslavi a Nymburka.

Jako poslední se po kratším váhání podrobila i osamocená Kutná Hora, v níž většinu obyvatelstva tvořili katoličtí Němci nepřátelští kalichu.⁴² Kutnohorští havíři sice patřili k nejtvrdějším odpůrcům kalicha a způsob, jakým zacházeli se

---

⁴¹ K tomu viz F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 36–53; P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V. (1402–1437)*, Praha 2000, s. 225–281.

⁴² K tomu viz F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 53–90; P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V. (1402–1437)*, Praha 2000, s. 282–300.

svými protivníky, kteří se odmítli vzdát si v ničem nezadal s krutostí Žižkových táborů,⁴³ Pražané si nicméně uvědomovali, že Kutná Hora, tento „znamenity klenot“,⁴⁴ je stříbrnou pokladnicí Českého království. Postupovali proto smírně – ostatně jako vždy, když se protivník vzdal bez boje. Tentokrát však měšťané navíc dostali na výběr. Na základě uzavřené dohody se havíři mohli rozhodnout, zda přestoupí ke kalichu, nebo zda bez ztráty hrdla a majetku město opustí.

Aby stvrdili ujednanou dohodu, měli Kutnohorští následujícího dne, 25. dubna roku 1421, vyjít Pražanům naproti „blízko sedleckého kláštera s kněžstvem a množstvím lidu obojího pohlaví s velebnou svátostí těla Kristova v čele“. Když se pak „přiblížili k Pražanům, poklekli a jeden za všechny prosil pro ně o milost Boha a Pražany. A pak kněz Jan [Želivský] ve svém proslovu v odpověď jim připomenul po řadě hříchy, kterých se dopustili,⁴⁵ žádal aby se jich již více nedopouštěli, a oznámil jim mír a milost, danou jim od Boha a od Pražanů, jak bylo umluveno. A když se daly obě strany do velkého pláče, hned pozdvihli hlavy k nebesům, zpívající střídavě Tě Boha chválíme, totiž Kutnohorští jeden verš a Pražané druhý, a tak se s plesáním vrátili s některými Pražany, kteří by převzali držení města a upravili horní řád“.⁴⁶ Po skončení kázání a bohoslužby

---

⁴³ V listopadu roku 1419 vypovědělo 100 rytířů, 35 pánů a 4 královská města válku pražskému svazu. Mezi nimi byla i Kutná Hora, jejíž hotovost si počínala zvláště krutě v původně husity ovládané Kouřimi. Vavřinec z Březové píše, že stoupence kalicha „Kutnohorští [...] trápili rozličnými urážkami a různými druhy trestů a nelidsky házeli, zvláště v nočních dobách do nejhlubších jam neboli šachet, některé zaživa, některé však postinané, a zvláště do šachty blízko kostela svatého Martina před Kouřimskou branou, kterou Horští nazvali Tábořem“. Cit. podle VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, s. 24.

⁴⁴ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, Praha 1630, s. 41.

⁴⁵ Viz pozn. 4.

⁴⁶ Cit. podle VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, s. 221. Je pozoruhodné, že Vavřinec z Březové tímto líčením celé dramatické scény uzavírá, a nikterak tedy následné zničení sedleckého kláštera v této souvislosti nezmiňuje.

pak „rozdížejíce se Pražané od horníků a k Chrudimi chvátajíce, klášter sedlecký zapálili“.⁴⁷

Není však zřejmé, jak k požáru vůbec došlo, a zda nebyl založen proti vůli Jana Želivského, plamenného kazatele od Panny Marie Sněžné a duchovního pastýře pražanských husitských houfů po dobu jejich jarního tažení.⁴⁸ Nasvědčovala by tomu skutečnost, že ještě o více než dvě stě let později kronikář zmiňuje ústní lidovou tradici, podle níž „... se o tom proslejhá a mezi lidmi řeč prochází, že by proti vůli Žižkově [tj. snad Želivského]⁴⁹ (jehož on pro velikost, znamenitost a krásu jeho zkaziti dopustiti nechtěl) někdo z vojáků jeho klášter sedlecký zapáliti a on za to stříbra, zlata rozpuštěného do hrdla nalíti dáti měl“.⁵⁰

Podle pozdější tradice husité klášter obklíčili klášter a přepadli mnichy kteří se právě modlili. Po té, co pronikli do kláštera, spálili a zničili všechnu výzdobu, zvláště obrazy a liturgické náčiní. Vzápětí následovalo vraždění mnichů: „... některé mečem, ohněm, jiné zase palcátem, kladivem anebo cepy (...), pak jinými rozličnými způsoby a nástroji ukrutně na poručení Jana Žižky⁵¹ usmrceni, jiní na lípy (...) věšeni byli.“

---

⁴⁷ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, Praha 1630, s. 41–42.

⁴⁸ V průběhu jara roku 1421 husitům podlehla celá řada českých klášterů. Drtivá většina z nich dilem táborů či orebitů. Dočasným spojením s orebity by snad bylo možno vysvětlit zničení Klášterní Skalice, jediného kláštera, který Pražané (kromě Sedlce) zničili na svém jarním tažení; orebité se po obsazení Kutné Hory skutečně vydali ke Chrudimi a zde se spojili s Žižkovým vojskem, aby se zmocnili města. Jejich vůdce Bořek Diviš z Miletínka se pak po kapitulaci Chrudimi na čas stal jejím hejtmanem. Viz k tomu F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 77–81.

⁴⁹ Pozdější podání barokních kronikářů zkázu kláštera mylně připisovalo tábořskému hejtmanu Janu Žižkovi z Trocnova, „bezbožnému křesťanskému pobožnosti rušiteli“ (který se však v té době věnoval upalování vlastních pikartským „odpadlíků od pravé víry“ v lesích kolem Lužnice a teprve 26. dubna 1421 přitáhl ke Chrudimi, která se mu vzdala bez boje. K tomu F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 76 a 81). Činí tak shodně Kapihorský i Devoty, kteří jinak scénu odehrávající se před zdmi sedleckého kláštera až po rozchod obou stran líčí velmi podobně jako Vavřinec z Březové.

⁵⁰ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, Praha 1630, s. 41–42.

⁵¹ Viz pozn. 49.

Zachránit se měli pouze opat Jakub I., který již předtím odjel k císaři Zikmundovi, společně se dvěma dalšími řeholníky Janem a Václavem, kteří pak – po té, co strávili nějaký čas v různých dalších klášterech – našli konečně útočiště ve „Vyktornenském klášteře“ („Monasterium Victoriensi“).⁵²

Kromě nich prý přežilo ničivý útok husitů pouze dalších pět z celkového počtu pěti set řeholníků. Byli ovšem postaveni před krutou volbu, který z nich uřeže hlavu svým společníkům, aby si zachoval vlastní hrdlo. Jeden z nich nakonec souhlasil a jej pak Žižka po dokonání celé věci pochválil a přijal mezi tábory.

Po vyvraždění téměř všech řeholníků sedleckého kláštera mělo dojít k zapálení kláštera navzdory vůli domnělého vůdce husitského vojska, Jana Žižky. Neboť podpálení kláštera nebylo v jeho úmyslu, rozhodl se „odměnit“ strůjce požáru zlatem a stříbrem, jejichž množství by mu postačovalo po zbytek života. Jeho život byl ovšem nečekaně krátký.⁵³

4.2 NÁVRAT

Ačkoliv ten úmysl a ta intenci nevážného křesťanské víry rušitele byla, aby jak kláštery, služebníky Boží v nich zůstávající, tak i církev všeobecnou katolickou potlačil, a v nic obrátil. Však Bůh Všemohoucí, kterýž s ní až do skonání světa zůstávati přislíbil, a že ani brány pekelné proti ní, jakožto na pevné skále vystavené neodolají, přirekl, nikoliv k tomu přijítí nedopustil, nýbrž již jakkoliv zemdlenou a ztenčenou, zase posilniti, občerstviti a rozšířiti ráčil. Tak také i kostely a kláštery

---

⁵² Cisterciácký klášter Viktring v Korutanech; Srv. F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 143.

⁵³ F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 136–140. Devotyho pozdní popis zničení kláštera ovšem není důvěryhodný, neboť nejen že pro něj neexistuje žádná opora v soudobých pramenech, nýbrž také proto, že příběh o pěti přeživších, z nichž jeden je nucen popravít své druhy, aby si zachoval vlastní život, je poměrně obvyklým topos tehdejší doby.

*súužebníkum svým semotam rozptýleným divnými prostředky a skrze lidi pobožné zase navrátíl.*⁵⁴

Mniši buď utekli, nebo byli zabiti. Klášter byl spálen a vyloupen. „Z nádobí posvátného, šatstva kněžského, mešního a ozdob kostela nich něco bylo do Jihlavy a něco do Klostrnejburku před tím vyvezeno a tam zachováno bylo. Ostatek zakopáno a od loupežníkův rozebráno.“⁵⁵

Majetek kláštera byl navíc rozchvácen a z velké části zastaven císařem Zikmundem katolické šlechtě na pokrytí válečných výdajů.⁵⁶ Císař sice vydal 23. srpna roku 1422 listinu, již rušil zápisy, jimiž předtím rozdal klášterní majetky a „Jakubovi opatovi doručil povolení jich [tj. odcizených statků] sobě vydobývati a pomocí svých přátel zpátkem se dostati“,⁵⁷ bez síly, která by jej prosadila, však tento právní dokument neměl naprosto žádnou váhu. Naopak. Až do své smrti císař Zikmund v zastavování klášterních statků pokračoval v hojné míře dál.⁵⁸

Klášter byl pobořen a konvent neměl dostatečné finanční prostředky na jeho opravu. Neklidné válečné časy neumožnily po dobu několika desítek let dokonce ani návrat sedleckých mnichů z exilu. Teprve roku 1436 se do Sedlce vrátil opat Pavel II. (1436–1452), který pravděpodobně v korutanském Viktringu nastoupil na místo zesnulého předchůdce. Nový opat nechal dva roky po svém návratu do Sedlce vyrobit nákladně zdobenou korunu.⁵⁹

---

⁵⁴ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 44.

⁵⁵ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 42.

⁵⁶ *Archiv český II.*, ed. F. PALACKÝ, Praha 1842, s. 178, č. 287; s. 181, č. 299; s. 185, č. 323; s. 194, č. 365.

⁵⁷ F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 146–147; viz *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 406, č. 15.

⁵⁸ *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 407, č. 16; *Archiv český II.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 181, 185, 194.

⁵⁹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 44. Koruna prý byla ještě v jeho době vystavena v sedleckém klášteřu.

Od krále Albrechta si rovněž 21. března roku 1439 vyžádal potvrzení všech klášterních privilegií, práv a svobod.⁶⁰ Zdá se však, že tento krok neměl žádný faktický účinek a opat nakonec musel získat svolení papežského legáta k užívání „některých okolních far“, aby odvrátil naprostý rozklad i toho mála, co zbylo z klášterního konventu. Na některých ze získaných far pak byli pravděpodobně opat Pavel II. a jeho bratři nuceni po dlouhou dobu přežívat na samotné hranici existence.

Novým opatem sedleckého kláštera byl zvolen 23. října roku 1452 v hornorakouském cisterciáckém Heiligenkreuzu Theodorikus (též Dětrich či Jetřich; 1452–1465), „rodič a synek z města Hory Kutný, člověk pobožný a zvelebení řádu, jako i zvelebení kláštera, ve dne i v noci hledající“. Tento opat se navrátil z vyhnanství do sedleckého kláštera, kam byl roku 1454 uveden moravským hejtmánem, panem Ctiborem Tovačovským z Cimburka, o němž se tradovalo, že v jeho žilách koluje krev velmože Miroslava, zakladatele kláštera.⁶¹ V jeho ruinách pak – následuje tak apoštolskou tradici – bez svých spolubratří a bez jakýchkoliv důchodů, žil tento opat zcela sám a z pouhých milosrdných almužen zbožných křesťanů.

Lze se domnívat, že to byly právě jeho kutnohorský původ a dobré vztahy s tamními měšťany, které mu zajistily dostatek prostředků nejen k fyzickému přežití, nýbrž dokonce také k některým nejnnutnějším opravám kláštera.

Z klášterního zbořeníště byly odvezeny sutiny a provizorně opraven kostel sv. Filipa a Jakuba. 4. srpna pak mohl opat Theodorikus konečně sloužit svoji první mši v obnoveném sedleckém klášteru. Odehrála se za široké účasti kutnohorských literátů i německých měšťanů, kteří klášteru věnovali nemalé dary na jeho obnovu a chod. Podmínky mše,

---

⁶⁰ F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s 145, uvádí znění celé listiny na základě klášterní pamětní knihy.

⁶¹ F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 150.

kteřá se konala pod širým nebem, ovšem nebyly zdaleka ideální.⁶² „V čas mše svatě, kterouž jmenovaný opat v chrámě dosavad velmi chatrném ponejprv sloužil, zdvihl se prudký vítr vzhůru, a tu pan Liban, rychtář z Hory Kutné, bedliv byv oltáře, zakryl strany jeho soukeným prostěradlem, by mezi modlením pana opata, oltáře vítr nevyvrátil.“⁶³

Další bohoslužby se pak konaly již pravidelně – pod vedením jakéhosi P. Václava z Jihlavy – v kapli sv. Ondřeje, jež byla součástí kostela sv. Filipa a Jakuba. Klášter tehdy navštívil na své cestě do Prahy roku 1453 dokonce samotný český král Ladislav Pohrobek (1440/1453–1457), jenž prý „[...] spatřiv klášter sedlecký, někdy tak nákladně vystavěný, nyní pak spuštěný, a v nic obrácený, oči k nebi pozdvihnuv a zaplakav, řádu zase zkaženéj bezevšich statkův a důchodův, s povolením Jiřího z Kunštátu,⁶⁴ tehdejšího Království českého vladaře a téhož Království pánův stavův, postoupil.“⁶⁵

Klášteřu sedleckému se díky jeho intervenci podařilo v následujících letech získat některé své ztracené pozemky nazpět. Jednalo se o „mnoho zahrad a rolí, kterýchž v nespravedlivém a nepořádném držení“ měli kutnohorští horníci.⁶⁶

Situace se poněkud zhoršila za krále Jiřího z Poděbrad (1458–1471), který nebyl nijak zvláštním příznivcem řeholního života, což se odrazilo rovněž ve majetkových narovnáních mezi Kutnou Horou a Sedlcí.⁶⁷ Klášter nicméně stejně nebyl s to v této době všechny pozemky, které opětovně nabył, spravovat vlastními silami. Aby tedy neležely ladem, rozhodl se v první

---

⁶² Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 45.

⁶³ F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 149.

⁶⁴ Pozdější český král Jiří z Poděbrad (1458–1471), který od roku 1448, kdy obsadil Prahu, resp. od roku 1452, kdy byl jmenován zemským správcem, zaujímal rozhodující místo ve správě Českého království.

⁶⁵ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 44.

⁶⁶ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 50; F. J. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 148–149.

⁶⁷ *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 408–409, č. 18–19.

polovině 60. let 15. století opat celou řadu z nich dědičně odprodat či pronajímat s tím, že se kupci zavázali povinností odvádět v budoucnosti z těchto majetků smluvené platy. I když ne všichni své slovo dodrželi, získal tak klášter prostředky v řádech nejméně desítek kop grošů ročně pouze na platech.⁶⁸

4.3 PŘEŽIVÁNÍ

Tak se ubohým obyvatelům toho sv. zpustošeného místa vedlo skrze celých 150 let. Což jim pozůstali přátelé Miroslavovi a rozliční jiní dobrodincové darovali, též dobrého prokázali, to jim zase zlí lidé z husitského spolku pobrali a odňali, tak že nikdy v těch letech k svým spravedlivým statkům přijíti nemohli.⁶⁹

Po smrti Theodorika se stal jeho nástupcem na místě opata Jodok (též Jošt; 1465–1480), jemuž se dařilo dále postupně obnovovat kdysi ztracené klášterní majetky. Zdá se, že tento opat se však snažil na rozdíl od svého předchůdce získávat vesnice a statky do přímého držení kláštera, a proto jeho úspěchy byly pouze dílčí.⁷⁰

Doba vlády opatů Ekkarda (1480–?), Řehoře (?–1496),⁷¹ a Klementa (1496–1521) byla o něco úspěšnější i přesto, že byli nuceni vést majetkové spory s kutnohorskými havíři.⁷² Král Vladislav II. Jagellonský (1471–1516) však sedlecký klášter různými způsoby podporoval. Nejdříve vydal listinu, na jejímž základě zdejší mniši získali právo vykoupit své odcizené statky, aniž by stávající vlastníci měli po složení odpovídající sumy

---

⁶⁸ *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 410–411, č. 20; J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 152–153.

⁶⁹ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 154.

⁷⁰ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 51; J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 156–157.

⁷¹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 56, 59.

⁷² A. J. ZAVADIL, *Kutnohorsko slovem i obrazem II/1c*, Kutná Hora 2000, s. 229–230.

právo odporu.⁷³ Následně pak, aby klášteru ulehčil bezprostřední tíživou ekonomickou situaci, vrátil mu rovněž některé pozemky patřící od husitských válek Koruně a přiznal mu další důchody z korunního panství kolínského.⁷⁴ Kromě toho zde nepochybně byly dary, kterých se klášteru dostávalo od šlechty a dalších dobrodinců. Díky nim získal klášter mimo jiné nový oltář.⁷⁵

O rostoucí prestiži kláštera v poslední třetině 15. a první čtvrtině 16. století svědčí rovněž to, že v kostele sv. Filipa a Jakuba bylo v této době pohřbeno hned několik šlechticů, kteří tak našli svůj poslední odpočinek na místě, jež je podle církevní doktríny předurčovalo k přednostnímu spasení.⁷⁶

Druhá čtvrtina 16. století ovšem znamenala opětovný úpadek kláštera. Po smrti Klementa se totiž stal novým opatem sedleckého kláštera Jiří (1521–1548), který mu „nehrubě dobře posloužil, poněvadž některé grunty od něj odprodal, jiné rozzastavoval, dluhů nadělal, a tak klášterské důchody velice ztenčil“.⁷⁷ Listina, již vydal ve prospěch sedleckého kláštera 10. srpna roku 1534 král Ferdinand I. (1526–1564), proklamující, že „všecky a všeljaké privilegia i svobody, kteréž koli na ten klášter, počnouc od císaře Karla Čtvrtého, krále Václava, krále Albrechta, císaře Zikmunda a krále Vladislava slavných pamětí, dané i potvrzené mají, milostivě... schvalujem, obnovujem a potvrzujem“,⁷⁸ na zhoršující se situaci nemohla nic změnit.

Opat Jiří nicméně získal roku 1530 nazpět alespoň část klášterního pokladu, jenž byl pravděpodobně ještě před

---

⁷³ *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 414, č. 24: Stalo se tak listem daným na Budíně 8. srpna 1492.

⁷⁴ *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 419, č. 28. Stalo se tak 31. ledna 1501.

⁷⁵ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 63.

⁷⁶ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 59. Z nich nejvýznamnější byl Hynek, syn minstrberského knížete Hynka, pohřbený na tomto místě roku 1493; dále s. 58, 64, 65, 67, 68 a 71.

⁷⁷ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 65. K tomu srv. *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 425–435, č. 24–44, 45.

⁷⁸ *Archiv český XIV.*, ed. J. KALOUSEK, Praha 1895, s. 434–435, č. 45.

zničením Sedlce odvezen do bezpečí dolnorakouského kláštera augustiniánů v Klosterneuburgu.⁷⁹ Navrácení druhé části klášterního pokladu, který byl od husitských válek ukryt na jihlavské radnici, proběhlo o dva roky později.⁸⁰

---

⁷⁹ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 161–165, uvádí na základě starší pamětní knihy soupis navráceného klášterního pokladu:

„9 casulas et 11 dalmaticas in cista una. Casula aurea diversis imaginibus cum duabus dalmaticas, et pallio ejusdem formae. Casula viridis de axameto cum fimbriis ante et retro, et dalmatica una ejusdem panni; altera item iterum viridis, casula de axameto absque cruce cum dalmatica ejusdem panni. Casula una de axameto nigro absque cruce, 2 dalmaticis ejusdem formae. Casula una de damasco cum Cruce ante et retro. Casula flavea de atlas cum fimbriis ante et retro, cum 2 dalmaticis ejusdem formae. Casula flavea canoellata cum 2 dalmaticis ejusdem formae. Casula aurea cum aquilis et una dalmatica ejusdem formae. Casula nigra de axameto cum cruce ante et retro cum fimbriis.

In altera cista infra scripta fuerunt, videlicet: Casula flavea de axameto ante et retro cum fimbriis de margarithis. Casula rubea cum leonibus et aquilis et aliis foliis aureis respersa, dicta vestis Regis Joannis. Casula de axameto diversorium colorum. Casula rubea de damasco ante et retro, cum cruce. Casula flavea de axameto cum radiis, cujus subductura est de lino. Casula de axameto cancellata diversorium colorum, cujus subductura flavea. In tertia cista infra scripta continebantur: Casula aurea, cujus fundamentum nigrum, subductura rubea. Casula rubea alba cum leonibus et aquilis, cujus subductura viridis sericea. Casula aurea bruni coloris cum subductura flavea, de panno lineo. Casula rubea deaurata, cujus subductura sericea viridis. Casula, cujus fundamentum est cum cruce rubea, cujus subductura est sericea nigra. Casula flavea de atlas, cujus subductura est sericea rubra. Casula rubea dilacerata cum cruce ante et retro cum fibriis. Cortina seu antependium altaris, dicta vestis Romana. Aliud antependium diversorium colorum cum clypeis oppensis minus valentibus.

Item praeter haec infra notata in sacrario praedicti monasterii reposita fuerunt pertinentia ad Monasterium Sedlecense: Monstrantia magna deaureata absque reliquiis. Tres Monstrantiae argenteae deaureatae cum reservaculis cristallinis in forma turrium cum reliquiis. Ladula una obstructa cum sigillis, in qua continenbantur istae reliquiae: 1mo. Camisia S. Georgii in speciali reservaculo. 2do. Brachium S. Vincentii cum nonnullis reliquiis. In etiam ladula et cista recondita sunt aliquot privilegia Papalia, Imperialia, Regalia, Baronum et Civilium, ibi etiam reposita est Bulla aurea attinens Monasterio Skalicensi. Item in ejusdem praedicti Monasterii una Cella fuerunt 89 libri parvi et magni. Ibidem in una cista magna fuerunt quinque Tabulae depictae et deaureatae. Item pixis una eburnea cum certis reliquiis. Item in Monasterio Virginum ibidem fuerunt 11 Capita de Collegio 11000 Virginum.

Idem Dominus Praepositus et Conventus Monasterii supradicti, tenuerunt pratum nostrum ultra Wagdling juxta novalia, quod etiam una cum omnibus suprascriptis, nobis ac Monasterio nostro libere condescerunt, et resignaverunt. Unde quittamus eosdem, et omnes eorum successores pro iisdem rebus supra signatis, et liberos eos pro nobis et omnibus successoribus nostris in perpetuum tenore praesentium denunciamus.“

⁸⁰ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 165–166:

„Infula solemnis et duo pendilia cum margarithis. Decem calices deaurati; brachium S. Vincentii, Tabula argentea deaureata cum reliquiis Sanctorum.

Opat tak získal do svých rukou nazpět nejen zlatem a stříbrem zdobené ornáty, monstrance a obrazy s relikviemi nebo knihy, nýbrž také velké množství listin potvrzujících svobody a výsady, jež klášter v minulosti obdržel od papežů, římských císařů, českých králů, šlechty či zbožných měšťanů a sedláků. Třebaže ještě velmi dlouhou dobu sedlecký klášter neměl prostředky, jimiž by svá práva vymohl, opětovné získání listinného archivu sehrálo svoji významnou roli v pobělohorském období.

Novým opatem se roku 1548 stal Antonín Flaming (1548–1552), který prý rovněž „nemnoho, jako i předek jeho, klášteru co dobrého posloužil.“ Po čtyřech letech odešel na Zbraslav, kde byl zvolen opatem.⁸¹

Na jeho místo nastoupil opat „Jakub Starý Pivo“ (1552–1564), nazývaný tak podle své záliby v popíjení starého piva (dnes bychom řekli ležáku), jinak ovšem „člověk bezpochyby cti a slávy Boží rozmnožitel“. Jak by ne, když v kostnici hřbitovního kostela Všech svatých pod oltářem našel 10 tisíc dukátů, jež pak obrátil na „dobré a chvalitebné skutky“.

Opat Jakub totiž nejprve nechal ulít nový kostelní zvon a následně nechal vyšít nákladně dva ornáty. Stejně tak byly vyzdobeny rozličné kalichy, opatská berla a koruna.⁸² Ještě za vlády tohoto opata však byl klášter „od strany k kostelu svatých

---

Crux stans in pede. Tria pectoralia parva argentea. Duo monilia deaurata, pro Cappa choralis. Duae ampullae crystalinae. Tres pixides pro Sacramento, una argentea deaurata, secunda cum margaritis ornata, tertia viridis etiam cum margaritis ornata. Tria pacificalia argentea deaurata cum crystallinis stantes in pedibus. Crucem argenteam deauratam stantem in pede. Sanctam Crucem argenteam cum quatuor Evangelistis. Pacificale argenteum solemne deauratum cum corona et lapidibus pretiosis. Tabula argentea deaureata cum lapidibus pretiosis pro Cappa choralis, quinque pacificalia parva, tria deaureata, et duo argentea. Clausura parva ad modum Crucis, cum una particula S. Crucis. Thuribulum argenteum deauratum, Liber Apokalypsis cum duabus imaginibus argenteis, et Virga Aron, duo libri magni, videlicet: Graduale et Antiphonale in Pergameno. Bulla aurea cum sigillo aureo, et alia multa privilegia super parochiam Gemnitz et Jaromierzitz pro ipso monasterio Sedlecensi sunt reposita.“

⁸¹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 78.

⁸² Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 79–80.

Filipa a Jakuba se chejlící“ roku 1558 poškozen požárem⁸³ a ten pak musel dát kostelní budovu opravit.⁸⁴

Následující opat Adam (1564–1565), který byl předtím převorem na Zbraslavi, setrval ve svém úřadě pouze necelý jeden rok, neboť jej neočekávaně brzy zastihla smrt.⁸⁵ Opatského úřadu se chopil Ondřej I. Wydmon (1565–1569), který ovšem „klášteru nic obzvláštního neprokázal, nýbrž velikou a pláče hodnou nedbanlivost na sobě ukázal“. Byl opatem celkem pěti cisterciáckých klášterů (Oseku, Zbraslavi, Sedlce a Skalice v Čechách a Novae Cellae v Dolní Lužici, kde pak také zemřel). Jejich majetky však podle všeho rozházel, jak se dalo, aniž by po sobě zanechal alespoň nějakých hmatatelných úspěchů.⁸⁶

Jeho nástupce Ondřej II. Ekkard (1569–1582) „nic klášteru neučinil, ale raději jej převelice zlehčil“. Tento opat se totiž oženil s jednou kutnohorskou měštkou. Tato „ctná, vznešená a krásná panenka jménem Ester“, byla pak podle vlastního přání pochována na hřbitově před kostnicí, a to pod tamější lipou – tak, aby jí její choť a opat sedleckého kláštera kdykoliv vzhledne z okna svého pokoje na místo jejího posledního odpočinku, věnoval svoji modlitbu k Pánu Bohu.⁸⁷

Za úřadování opatů Bartoloměje II. Makeše (1582–1587) a Jiřího Taxeria (1587–1595) se pak neudálo nic pamětihodného, čím by se tito opaté zapsali do dějin kláštera.⁸⁸ Pouze druhý z nich, který byl již předtím opatem v kláštorech vyšebrodském a zlatokorunském, měl prý velkou zálibu v hudbě a neměl příliš zodpovědný přístup k důstojnosti, jíž se mu dostalo. Neboť, ač

---

⁸³ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 81.

⁸⁴ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 171.

⁸⁵ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 84.

⁸⁶ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 85.

⁸⁷ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 85–86.

⁸⁸ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 88.

„...sám mnich – na mnichy a jeptišky zanevřev, říkávaje, že ho čert do kápě vstrčil a jeptišky pak nebeskými ...nazýval“.⁸⁹

Po smrti Jiřího došlo k tvrdému boji o to, kdo jej v pozici opata nahradí. Nástupcem se sice na čas stal Jan IV. Macer (1595–1596), jemuž stranil císař Rudolf II. (1576–1612), avšak opatové zbraslavský a plasský nakonec prosadili svoji vůli a Jan byl nahrazen Františkem Peceliem (1597–1598), pocházejícím z Francie, který předtím složil svůj mnišský slib ve zbraslavském klášteřu.

Jeho služba ovšem netrvala příliš dlouho, neboť, jak se zdá, zemřel předčasně na následky otravy, která nebyla současníky považována za nijak nahodilou. Jan, který snad ještě v této době byl alespoň částí konventu uznáván za opata, nakonec přestoupil k evangelické konfesi, oženil se s kutnohorskou měštkou a sedlecký klášter nadobro opustil.⁹⁰

J. Willenberg, Veduta Kutné Hory z r. 1602, detail klášteřiště. Pod číslicí 43 hřbitovní kaple Všech svatých, 44: kostel sv. Filipa a Jakuba, 45: patrně zbytky předhusitského konventu, 46: ruina konventního chrámu.

Opatský úřad pak převzal Valentin ze Šenbeku (Schönbecku; 1598–1609). Prokázal prý „klášteru mnoho dobrého“, neboť opravil stará a přistavěl některá nová klášterní

⁸⁹ MIKULÁŠ DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, ed. J. Mikulec, Praha 1996, s. 143.

⁹⁰ A. J. ZAVADIL, *Kutnohorsko slovem i obrazem II/1a-c*, Kutná Hora 2000, s. 230–231.

stavení.⁹¹ Do prelatury, již obnovil, pořídil obrazy všech sedleckých opatů, opatem Hořislavem počínaje a jeho vlastní osobou konče.⁹² Podařilo se mu rovněž získat nazpět některé klášterní majetky, jež byly po zničení kláštera v držení druhých. Zvláště kutnohorští havíři, vůči nimž postupoval nesmlouvavě, chovali tohoto opata pro způsob, jímž vymáhal starodávná práva kláštera, ve „velké nenávisti“.

Po složení opatské funkce v Sedlci se stala tato ambiciózní a rozporuplná osobnost opatem ve Zlaté Koruně. Valentin ze Šenbeku pak dokonce pomýšlel na post představeného všech českých cisterciáckých klášterů. Když však byl odmítnut, odešel spolu se svojí ženou, s níž byl již dříve tajně sezdán, do moravské Bíteše a přidal se k tamějším českým bratřím.⁹³

Ještě za panování téhož opata se odehrála událost, která byla snad projevem nejen mimořádně napjatých vztahů mezi sedleckými mnichy a kutnohorskými měšťany, nýbrž také širším projevem rostoucího napětí před třicetiletou válkou, a která předznamenávala násilnosti, k nimž došlo o něco málo později. Stalo se totiž, že „havíři Hory Kutné druhý den velikonoční, místo pobožnosti (kterouž každoročně vykonávají od dávných časů předkové jejich zaslíbili) kostel sedlecký zloupili, okna vytloukli, ano, také jeho samého, prvního dubna 1607 k právě neděli smrtelnou, některý z nich před dvěřmi kostelními stojícího [tj. opata Valentina] kamenem tak hodil do prsou, že jej sotva řeholníci odtáhli, a dveře zavřeli, které zase tak hned otevřítí se obávali, nobrž v zavřeném chrámu služby Boží vykonávají musili“.⁹⁴

---

⁹¹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 91.

⁹² J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 172.

⁹³ A. J. ZAVADIL, *Kutnohorsko slovem i obrazem II/ 1a-c*, Kutná Hora 2000, s. 231.

⁹⁴ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 172–173.

Vláda opata Jana V. Hartmana (1609–1610) byla kvůli jeho předčasnému skonu pouhou epizodou.⁹⁵ Podobně by tomu bylo i s jeho nástupcem, opatem Matějem Sartoriem (1610–1611), nebýt vpádu pasovských žoldnéřů do Českých zemí. „Opat obávaje se, aby od lůzy v klášteře vyplundrován a snad i zabit nebyl, na cestu se vypravil a přijeda do Přelouče, snad drobet podroušený, nějakou osobu, z vozu vystřele, prostřelil. Kterýmžto skutkem příčiny k tomu podal, že chasa zběhši se útok na něj učinila, ukrutně posekala, ano, i života zbavje, nemálo věcí od něj pobrala.“ Zabit byl také jeho společník, převor Tobiáš Majer, jehož tělo bylo svrženo do Labe. Klášter přitom přišel o část svého pokladu, který Jan na svém útěku vezl s sebou. Klášteru byly navráceny alespoň opatovy ostatky.⁹⁶

Opatu Janu VI. Radotínskému (1611–1612) se pak podařilo získat po velkých peripetiích rovněž polovinu z věcí, o něž byl jeho předchůdce, vedle svého vlastního života, oloupen.⁹⁷

Jeho nástupce opat Michal I. Cuculus (1612–1614), původem Srb, svůj úřad rovněž zastával velmi krátce. Po dvou letech panování v Sedlci byl zvolen opatem v moravském Velehradu.⁹⁸

Ozata Bartoloměje III. Picu (1614–1625), původem mnicha z Velehradu, čekaly neobyčejně těžké časy. Schylovalo se k přelomovým událostem, které podstatně ovlivnily vývoj Českých zemí i kláštera samotného. Již delší dobu prohlubující se diference mezi katolíky a nekatolíky totiž přerostla v otevřený konflikt a ke slovu se dostaly zbraně.

---

⁹⁵ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 93.

⁹⁶ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 94; J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 173–174. Podle Devotyho se celá událost odehrála teprve po vyhnání pasovské soldatesky, kdy se již opat navracel zpět ze svého exilu v Pardubicích.

⁹⁷ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 175.

⁹⁸ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 95.

V půli prosince roku 1618, kdy již bylo stavovské povstání v plném proudu, vypravil se opat do Prahy, aby tam vyjednával o požadavku direktorů na dva tisíce kop míšeňských, které měl klášter stavům přispět „na obranu vlasti“. „Lid zatím krajský z Kolína mladého vypadši, na klášter sedlecký útok učinil, jej vyloupil, věci kostelní, ornáty, knihy, jako i jiný všelijaký nábytek pobral a jinam odnesl, dvěře, truhly vysekal, a jak se mu nejlépe vidělo a zdálo, v něm hospodařil. Kněze jednoho nemocného a na lůži ležícího bijíc, z lůže shodil a druhý sotva nad kostelem oseděl. Na druhý pak den opět přijdouce, cokoliv ještě pozůstalo dobral a mnohem hůře nežli první den hospodařil.“

Do drahocenných kněžských ornátů, jež tvořily hlavní součást klášterního pokladu, pak lidé posměšným způsobem oblékli krávy, jimž pak na ocas ještě zavěsili zvonečky, jichž se používalo po vyzdvižení svátosti oltární.

Malínský rychtář se dokonce v noci vloupal do kostela a kostelní poklad „ode dvěří hrobu Páně (kterýmž se jedna malá kaplička jmenuje), odrazivše, vzal do Malína a přines a dohromady plev zakopav přes sedmnácte neděl v domě svým zachoval.“ Ukradl prý kostelní poklad i s relikviemi, který pak zakopal na svém pozemku do země. Musel jej však nakonec vrátit opatovi, který jej až do roku 1625 uložil na bezpečnějším místě.⁹⁹

I když byl odhadován na více než čtyřicet tisíc míšeňských kop, rozhodli direktorové roku 1620 o prodeji sedleckého kláštera kutnohorským havířům za třicet tisíc kop míšeňských. Ačkoliv Kutnohorští „kněží v konventě na foch zůstavili a jistý deputát každoročně jim nařídili“, statky a důchody¹⁰⁰ měli ve svém držení oni, takže mniši byli odkázáni zcela na jejich

---

⁹⁹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 98–99; J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 183–184.

¹⁰⁰ Srv. J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 186–191.

dobrou vůli.¹⁰¹ Peněz, které noví správcové věnovali na chod konventu bylo velmi málo, naopak byl dokonce rozprodáván klášterní poklad.¹⁰²

Po bitvě na Bílé Hoře byly klášter, jeho statky a důchody opět navraceny vylučně do rukou cisterciáckého konventu. Klášteru byla potvrzena jeho privilegia na základě nařízení vydaného koncem prosince roku 1621 císařem Ferdinandem II., který také o dva roky později ustanovil revizory, jež měli vymazat z Desek zemských vymazat vše, co do nich nechali neprávem strůjci „ohavné rebelie“ v předchozích letech zanést.

Klášteru ovšem byla bezprostředně navracena ve skutečnosti jen malá část z majetků, o něž během stavovského povstání přišel.¹⁰³ Právě zde mají svůj původ nekonečné právní spory sedleckého kláštera s Kutnou Horou o statky, pole, důchody, správu cest apod., jež byly po třicetileté válce na každodenním pořádku.¹⁰⁴

Ale problémy pokračovaly. Roku 1625 uhodil do kostelní věže hrom a vážně ji poškodil.¹⁰⁵ Kromě toho velké obtíže klášteru způsoboval občasný průchod a pobyt vojsk, ať již katolických nebo nekatolických. Roku 1624 pobýval na klášterních statcích po dobu šesti týdnů „praporec lidu válečného z pluku kollatovského“, který „klášter prv od nepřátel zdrancovaný na mizinu přivedl“.¹⁰⁶ Roku 1645, po bitvě u Jankova, byl klášter obsazen švédským vojskem.¹⁰⁷ Klášterní privilegia musela být již dříve převezena do Rakous a následně

---

¹⁰¹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 99; J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 185.

¹⁰² J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 195–196.

¹⁰³ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 213–219; A. J. ZAVADIL, *Kutnohorská slova i obrazem II/ 1a–c*, Kutná Hora 2000, s. 231.

¹⁰⁴ Srv. J. NUHLÍČEK, *Sedlecký klášter a jeho statky, IV. (1666–1718)*, Středočeský sborník historický 12, Praha 1977, s. 207–231.

¹⁰⁵ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 111–112.

¹⁰⁶ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 212.

¹⁰⁷ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 231.

do Jihlavy, aby nedošlo k jejich poškození.¹⁰⁸ To by totiž klášteru ještě více zkomplikovalo snahy o restituci jeho práv z doby předbělohorské, resp. předhusitské.

Převor kláštera v Plasech, svým původem mnich ze Žďáru, Michal II. Trbuštic (1625), byl sice zvolen opatem v Sedlci, odmítl však funkci přijmout. Klášter potom spravoval dočasně Šimeon Všetečka Kapihorský, autor sedlecké kroniky z roku 1630.

Opati Jan VII. Greifenfels (1626–1629), původem ze Zbraslavi, a Kryštof (1629–1630) zastávali tutéž funkci i na Velehradě.¹⁰⁹

4.4 VZESTUP

Po třicetileté válce začala konečně obnova sedleckého kláštera v plném rozsahu. Opati Hilger Burghof (1654–1666), Vojtěch Gams (1666–1685) a Jindřich Snopek (1685–1709) dokázali ve velké míře obnovit bývalou středověkou slávu sedleckého kláštera, k čemuž položili základy zejména důsledným uplatňováním právních nároků kláštera ve vztahu ke Kutné Hoře a dobrým hospodařením.

Za vlády opata Hilgera Burghofa byl kostel sv. Filipa a Jakuba nově vybaven oltáři a varhany, byly položeny základy k obnově konventu a zcela opraven i vysvěcen byl hřbitovní kostel Všech svatých s kostnicí i horní kaplí. Záhy však byl klášter poškozen požárem (1665). Zdá se ovšem, že při požáru zhořely jenom „poplužní dvůr, šafářství, stodoly, kravíny,

---

¹⁰⁸ Např. roku 1624 a 1639. J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 212 a 231–232.

¹⁰⁹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 114.

konírny a jiné chlévy, cihelna, hostinec a některé jiné budovy“, nikoliv budovy nově opravené opatem Hilgerem Burghofem.¹¹⁰

Jeho nástupce Vojtěch Gams proto musel provádět rozsáhlé opravy celého kláštera.¹¹¹ Podařilo se mu rovněž výrazně zvýšit příjmy plynoucí do klášterní pokladny uplatňováním starých restitučních práv a koupí nových statků.¹¹²

V podobné politice pokračoval i opat Jindřich Snopek (1685–1709). Dobrým hospodařením položil základy pro masivní stavební aktivitu, kterou rozvinul zejména v první dekádě 18. století a jeho působení bylo natolik úspěšné, že začal být nazýván „druhým zakladatelem“ kláštera.

Majetek kláštera dosahoval v novověku jen zlomku toho, co mu patřilo před husitskou revolucí. Kromě pozemků náležejících k samotnému klášteru se sedleckým mnichům po svém návratu podařilo získat nazpět pouze městečko Malín a vsi Habrkovice a Horušice. To bylo za vlády opata Jodoka. Roku 1481 došlo ke spojení sedleckého kláštera s opatstvím v Klášterní Skalici, které mělo vlastní dvůr.

Ještě v polovině 17. století ke klášteru stále patřily jen zmíněné tři obce. V Berní rule se dozvídáme, že k roku 1654 hospodáři v Malíně, kterých bylo 34, na půdě o rozloze 413 ½ str., „obzvláštní živnost mají z zahradou od křenu a petržele a jiných zelin, velice, namnoze do měst, prodávají a odtad do měst Pražských vozejí“. V Habrkovicích, k nimž patřily role o rozloze 344 ½ str., žilo 17 hospodářů a tato ves měla vlastní mlýn a jahelnou stoupu. V Horušicích s půdou o rozloze 180 str. žilo 12 hospodářů, ale pozemky téměř poloviny z nich byly zpustlé a

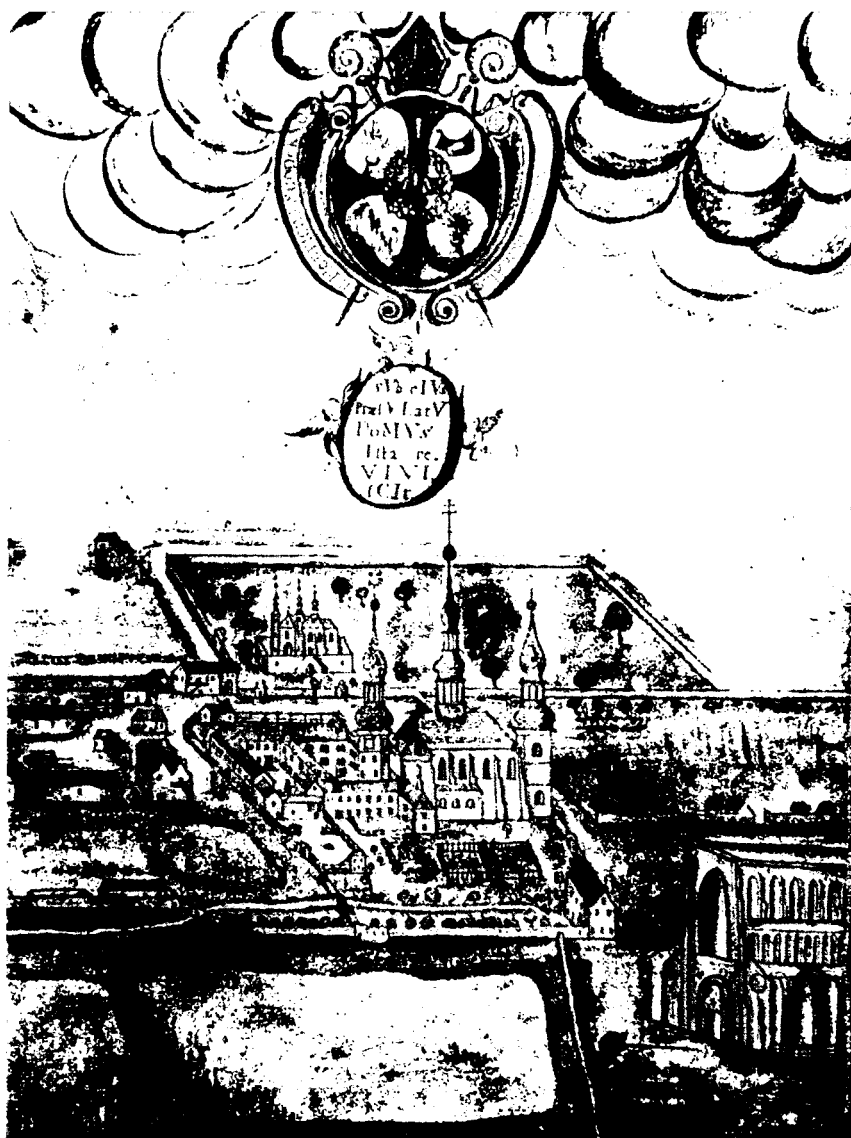
---

¹¹⁰ SobA Třeboň, Vs Sedlec, listina č. 218. Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec. Stavebně historický průzkum*, rukopis, nestránkováno.

¹¹¹ SobA Třeboň, Vs Sedlec, listina č. 235. P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹¹² J. NUHLÍČEK, *Sedlecký klášter a jeho statky, IV. (1666–1718)*, s. 226–227.

neobdělávané, takže z nich bylo nanejvýš teženo dříví na prodej.¹¹³

Veduta kláštera v *Sedleckém graduálu*, 1690: Ve středu kostel sv. Filipa a Jakuba. Zleva: hodinová věž konventu, sanktusová věž kostela, kostelní zvonice. Vpravo dole západní průčelí kostela Nanebevzetí P. Marie před zahájením rekonstrukce.

Klášterní dominium se začalo postupně rozrůstat teprve v následujících letech. Darem byla získána ves Hraběšín (1658) a hned vzápětí podobným způsobem také Souňov (1660). Opat

---

¹¹³ *Berní rula, sv. 10, Kraj čáslavský, 1. díl*, ed. F. Beneš, Praha 1954, s. 39–43.

Vojtěch Gams přikoupil Třebonín (1681) a Jindřich Snopek pak Novou Lhotu a Olšany (1708). Klášteru v této době tedy patřilo celkem osm vsí.

Podle soupisu pořízeného k roku 1702 získal sedlecký klášter na platech 609 zl. 27 kr. 1 d. Další příjmy klášteru plynuly z tzv. solní pokladny (cassa salis), která vznikla na základě smlouvy mezi císařem Ferdinandem II. (1617–1637) a papežem Urbanem VIII. (22. března 1630). Původně byla zamýšlena pouze jako zdroj financí pro obnovu duchovní správy, nicméně jako náhrada za církevní odňaté statky pak byl její výnos zčásti přiřčen rovněž řeholním řádům a byla zrušena teprve za josefinských reforem roku 1782. Solní daň činila ¼ zl. z jedné bečky a její výnos je pro nejstarší období odhadován na 150 000 zl. ročně.

Zatímco u farností se roční přidělený obnos pohyboval podle potřeb v rádech desítek až stovek zlatých, starým řádům bylo přiznáno po dvou tisících zlatých. Účty a správu solní pokladny vedl pražský arcibiskup a schvalovala je římská Congregatio de propaganda fide.¹¹⁴ O rozdělení obnosu, který byl určen cisterciáckému řádu, rozhodoval generální vikář a na rok 1704 dosahovala suma pro sedlecký klášter výše 350 zl. rýn.¹¹⁵

Za jedno sto let, které uplynuly od třicetileté války, se (1757) panství sedleckého kláštera podstatně rozšířilo. Ve srovnání s celkovým rozsahem panství 938 str. z roku 1654

---

¹¹⁴ Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu a protireformace v Čechách*, Praha 2008, s. 160 a 169; *Ottův slovník naučný*, díl V., Praha 1892, s. 201, heslo cassa salis; J. PEKARŮ, *České katastry*, Praha 1915, s. 78–81. Cena za bečku soli vzrostla za padesát let po třicetileté válce o jednu polovinu a v Praze činila k roku 1700 částku 9 zl. Nám se bohužel nepodařilo zjistit, zda byl odpovídajícím způsobem navýšen také církevní podíl na dani. Výnos ze solní daně byl v každém případě 302 000 zl. k roku 1664 a 761 000 zl. k roku 1700.

¹¹⁵ SOBA Třeboň, fond VS, kniha sign. 49: *Manuale Diversarium Occurrentiarum Anno 1706*. [1706–1707], s. 97: *Copia quitantia super proventum annorum Mari*

měla nyní pouze obdělávaná pole výměru 4599 str. a celkový výnos z pozemků byl kalkulován na 6519 zl. 1 kr.

Druhým nejvýznamnějším zdrojem příjmů bylo pivovarnictví, které klášteru vynášelo 5021 zl. 20 kr., přičemž další výnosy klášteru plynuly z činží a z robot. Celkový dani podrobený výnos sedleckého panství byl 13588 zl. 50 kr.

Na klášterním dominiu se v této době nacházelo 47 rybníků, 13 mlýnů, 2 pily, 9 kováren, 2 pivovary a 17 hospod. Duchovní správu zajišťovalo 9 farností (včetně těch, které byly bez lidu), jež spravovalo přes tři tisíce duší. O sto let dříve přitom katastr neuvádí faru žádnou.¹¹⁶

Svým ekonomickým významem však i přesto Sedlec zaostával za jinými cisterciáckými opatstvími jako byl Osek, Vyšší Brod a zvláště Plasy. Ačkoliv tedy sedlecké panství v této době prosperovalo, jeho význam v ekonomické a politické rovině byl ve srovnání s ostatními cisterciáckými kláštery nepochybně nižší než ve středověku.¹¹⁷

Kolik mnichů v sedleckém klášteru v raném novověku vlastně žilo? V průběhu 15. a 16. století, kdy klášter bojoval o svoji existenci, zde žilo naráz maximálně 6–8 mnichů. Zdá se, že jejich počet nebyl ani za opata Jindřicha Snopka nijak velký – alespoň v porovnání se středověkem, kdy zde prý žilo až 500 řeholníků, z nichž 300 mělo kněžské svěcení.

Určitou představu si můžeme udělat z *Liber Professorum*, tedy knihy, do níž byli po třicetileté válce zapisováni mniši, kteří složili řeholní slib, jenž definitivně ukončoval léta jejich noviciátu. Za opata Hilgera Burghofa (1654–1666) složilo během 12 let řeholní slib celkem 10 mnichů. Vezmeme-li v úvahu délku jeho panování, pak za opata Vojtěcha Gamse (1666–1685) složil řeholní slib v průměru přibližně stejný počet bratrů.

---

¹¹⁶ Tereziánský katastr český, sv. III, Praha 1970, s. 153–155.

¹¹⁷ Srv. M. YOUNG, *Santini-Aichel's Design for the Convent of the Cistercian Monastery At Plasy in Western Bohemia*, NY 1994, s. 11.

Tehdy se během 19 let „plnohodnotnou“ součástí klášterního konventu stalo nově 14 profesů. A konečně, za opata Jindřicha Snopka (1685–1709) to bylo během 24 let celkem 23 osob, které splnily tento řeholní slib.

Lze tedy konstatovat, že mnišská komunita v letech 1685–1709 mezi sebe přijímala v průměru zhruba jednoho nového člena ročně. Drtivá většina z nich byla přijata během slavnostní mše, jež se odehrála v kostele svatých Filipa a Jakuba. Jen několik z nich podstoupilo tento obřad, jenž se odehrával podle zvyku „za účasti celého konventu a všeho lidu“ ve hřbitovním kostele Všech svatých. Teprve po smrti opata Jindřicha Snopka, kdy počet nových profesů prudce vzrostl (v letech 1709–1762 jich bylo celkem 91), se slavnostní akt odehrával většinou v konventním kostelu Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele.¹¹⁸

5 „DRUHÉ ZALOŽENÍ“

5.1 PŘÍPRAVY

Opat Jindřich Snopek (1634–1709), vlastním světským jménem Ondřej Vojtěch, se narodil roku 1634 v Bavorovicích u Hluboké jako syn slepého rolníka Jiřího Snopka a jeho

---

¹¹⁸ Řeholní sliby byly podle zápisů v SOBa Třeboň, fond Vs Sedlec, kniha sign. 14: *Liber Professorum Religiosorum Monasterii Beathae Virginiae Mariae Sedlecensis ab Anno 1602*. [do roku 1762], složeny v následujících letech (v závorkách je uveden počet profesů): 1602 (1), 1651 (2), 1655 (1), 1657 (2), 1659 (4), 1663 (2), 1666 (1), 1673 (2), 1677 (4), 1679 (2), 1682 (5), 1686 (1), 1688 (2), 1690 (2), 1693 (1), 1696 (1), 1697 (3), 1698 (1), 1699 (2), 1701 (1), 1705 (3), 1706 (1), 1707 (3), 1708 (2), 1711 (2), 1712 (2), 1714 (1), 1715 (4), 1716 (1), 1717 (2), 1718 (1), 1719 (2), 1720 (2), 1721 (3), 1722 (3), 1723 (2), 1724 (2), 1725 (4), 1727 (1), 1730 (2), 1731 (2), 1732 (4), 1733 (8), 1735 (3), 1737 (2), 1738 (4), 1740 (2), 1741 (3), 1744 (1), 1747 (6), 1753 (2), 1754 (5), 1756 (3), 1757 (3), 1760 (6), 1762 (3).

manželky Doroty. Základní vzdělání získal v Hosíně a pak přešel na studia do jezuitského gymnázia v Českém Krumlově.

Ve svém rodném kraji pak vstoupil do cisterciáckého kláštera ve Zlaté Koruně, zatímco jako člen řádové koleje sv. Bernarda studoval filozofii a teologii v arcibiskupském semináři v Praze. Po svém vysvěcení se velmi brzy stal převorem zlatokorunského kláštera a následně také představeným řádové koleje sv. Bernarda v Praze.

3. září roku 1685 byl zvolen do funkce opata v sedleckém klášteře, kde také strávil celý zbytek svého života. Po smrti, která jej stihla 18. července roku 1709, našel místo svého posledního odpočinku v kapli Čtrnácti svatých pomocníků v klášterním chrámu Nanebevzetí Panny Marie, jehož obnova se stala jeho životním úkolem.

Opat Snopek využil při vymáhání starých práv sedleckého kláštera příznivé atmosféry, která v habsburské monarchii pro církevní instituce panovala za vlády Leopolda I. (1657–1705). Kromě panovníkovy osobní zbožnosti zde nepochybně působily i praktické důvody. Řeholní řády totiž byly po třicetileté válce potřebné při zajištění farní správy, která byla po ničujícím konfliktu značně děravá.

Spory, které opat vedl s Kutnou Horou a dalšími sousedy, přitom vypovídají o Snopkově velké pečlivosti a důslednosti při vymáhání starých práv, stejně jako o schopnosti rozpoznat správnou chvíli pro kompromis.¹¹⁹ Nepochybně byl rovněž jako bývalý představený pražské řádové koleje velmi zběhlý v právu, a to nejen kanonickém, které se v semináři vyučovalo.

Vynalezl také ojedinělý mechanismus, který sloužil při opatřování pomoci od svých sousedů při přestavbě sedleckého kláštera, do níž se pustil. Úspěchy, s nimiž opat Snopek

---

¹¹⁹ Srv. níže spor o lom U ptáku s Kutnou Horou.

získával dary od dobrodinců kláštera jako by symbolizovala následující událost, která se měla odehrát roku 1703.

„V čas stavení velikého kostela šel opat Jindřich k dělníkům, aby ohledal, jak daleko práci svou přišli. Tu přijde jakýsi žebrák a obětuje opatu halír, asi krejcar mince naší, prose a žádaje, aby jej jakožto upřímný dar k stavení tohoto kostela mile přijal. Opat... na památku té paměti hodné dobročinnosti, jenž se stala roku 1703, koupil za ten krejcar skleněné kolečko a je do okna velikého toho kostela vsaditi dal, aby ona laskavá dobročinnost ne skrže velkou cenu, nobrž pro upřímnou důvěrnost budoucím potomkům v paměti pozůstala“. Skleněné kolečko s latinským nápisem pak bylo umístěno „v dolejších okně na pravé straně blíž dveří“.¹²⁰

Velkou obratnost opat Snopek prokázal zvláště při zajišťování potřebného materiálu pro stavební činnost. O jeho množství si můžeme udělat přehled z „Specificati potřebného dříví, latí, prken a jiných rozličných materiálií k přikrytí a spravování pustého chrámu Páně Nanebevzetí Panny Marie a S[vatéh]o Jana Křtitele v klášteře Matky Boží v Sedlici, spolun i na střechu a jiné věci starého opatství blíž téhož starého kostela potřebného dříví“,¹²¹ která pochází pravděpodobně z doby kolem března roku 1700, kdy byly uzavřeny smlouvy s P. I. Bayerem a dalšími řemeslníky.

Zdaleka největší položku v rámci opatrování nezbytného stavebního materiálu tvořilo dříví, které bylo nutné vyhlédnout, pokácet, otesat a dovést na místo stavby. Jak asi celý proces probíhal, ukazuje smlouva o koupi dříví z 13. dubna roku

---

¹²⁰ V. LAITL – J. RULÍK, *Památky starožitného a veleslavného Kláštera Sedleckého blíž Hory Kuttné v království Českém, od léta 1142 až do roku 1807*, Kutná Hora 1807, s. 73–76.

¹²¹ SOBA Třeboň, fond Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restorationis quondam Magnificiae nunc a ducentis octuaginta annis desolatae Ecclesiae Assumptionis BVM et S. Joannis Baptistae in Sedlecz. Anno Domini 1700*, s. 14–16.

1700¹²² (která bezprostředně následovala smlouvu s pokrývačem Jiřím Kovandou,¹²³ v níž se tento řemeslník 31. března roku 1700 zavázal „řemeslem svým příkrývačským tůž novou střechu příkrýti“). Čteme v ní, že smluvené dříví „nadjmenovaný pan opat, převor a celý konvent v času příhodném v následující zimu dle jich libosti vycejchovati, poraziti a na místo příhodné ke straně kláštera bližší svěsti, otesati a potom sobie odvésti dáti, svobodu a moci míti budou a mají“.

Ze smlouvy s tesařským mistrem Janem Filipem Knapem z 30. března roku 1700 se dozvídáme, jak probíhal výběr, otesání a odvoz dříví, o něco podrobněji. Podle ní měl tesařský mistr nejdříve vybrat vhodné dříví, které se hodilo na stavbu kostela a opatství. Opat pak měl zajistit, aby „jeho lidé“ vyznačené stromy pokáceli a odvezli na „pohodlné místo“ nacházející se v lese, kde by je pak měl tesařský mistr podle smlouvy otesat. Teprve pak mělo být zpracované dříví odváženo ke klášteru.¹²⁴

Jak je tedy vidět, shrneme-li celý postup, nejdříve bylo tesařským mistrem vybráno vhodné dříví, které pak bylo následně pokáceno poddanými kláštera, kteří je také odvezli na vhodné místo, kde byly kmeny stromů otesány a po nějaký čas uskladěny. Teprve byly poté odvezeny do klášteřiště, kde probíhala stavební činnost. Dříví pak bylo z větší části použito na nové krovy a střechy, zatímco jeho menší část byla využita pro konstrukci lešení.

Na opravu starého klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie a opatství bylo nutné získat podle *Specificati* celkem 570

---

¹²² SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 18–19.

¹²³ Z. WIRTH, *K dějinám stavby klášterního chrámu v Sedlci*, Památky archeologické 26, 1914, s. 57–61 a 130–132.

¹²⁴ ¹²⁴ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis* s. 7–9.

kmenů trémového (o délce 30, 25, 24 a 20 loktů) a 278 kmenů polotrémového dříví, které byly vypočteny na stejný počet for. Další položku pak tvořilo krokvvé dříví, jež bylo vypočteno na 560 párů, resp. for.

Kromě toho bylo potřeba opatřit klášteru ještě množství „latí, prken a fošen“ určených k různému užití a spočítaných na 98 for. Celkově tedy bylo potřeba k zajištění dodávek dříví nezbytného pro stavební úpravy 1506 for.

Nezbytnou součástí dodávek pro pokrytí obou objektů novými střechami byly rovněž háky (72740 kusů, resp. 364 fůry), prejsy (72740 kusů, resp. 243 fůry), žlabovice (300 kusů, resp. 3 fůry), latovní a prkenné hřebíky (380 a 450 kop) a vápno (660 džberů, resp. 132 fůry).¹²⁵

Zdá se, že bezprostředně po uzavření smluv s P. I. Bayerem a dalšími řemeslníky v březnu roku 1700, potřeboval opat Jindřich Snopek stavební dříví natolik naléhavě, že se rozhodl jeho podstatnou část zakoupit. Uzavřel tehdy *smlouvu s Marií Margaretou Schoffmanovou*,¹²⁶ paní na Čestíně,¹²⁷ na jejímž základě mohl v jejích lesích vytěžit potřebné dříví, „jmenovitě 30, 25, 24 a 20 loketních, společně 570 trémů po 15 kr. k střeše, a pak k lešení polotrémových 139, a krokvvých 560 párů po 9 kr. za pár,“ a to v celkové hodnotě 120 zl. rýn.

Další zápis o koupi potřebného dříví však v klášterních pamětních knihách nenacházíme. Nejednalo se tedy o bežný postup. Opat Jindřich Snopek měl namísto toho ve zvyku rozesílat prosebné listy, v nichž o dodání dříví na dostavbu žádal královské úřady, klérus a šlechtu.

Již roku 1687, kdy bylo nutné opravit polorozbořený a chátrající kostel sv. Filipa a Jakuba, se poprvé obrátil na

---

¹²⁵ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 14–16.

¹²⁶ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 18–19.

¹²⁷ Obec Čestín (poblíž Uhlířských Janovic) leží asi 25 km jihovýchodně od Kutné Hory.

nejvyššího purkrabího, na kutnohorské měšťany a místní šlechtu, aby mu bylo vzápětí vyhověno.¹²⁸ Dříví na stavbu si pak opat po celou dobu své vlády opatřoval převážně stejným způsobem.

V červenci roku 1700 takto opat Snopek žádal o dodávky for dříví z komorních panství kolínského, pardubického a poděbradského, hraběte Františka Josefa Šlika a *královskou komoru*.¹²⁹ Podle pozdějšího zápisu získal touto cestou 169 fůr potřebného dříví.

Tento list je zajímavý rovněž proto, že je v něm – v souvislosti s žádostí opata o pomoc při odvozu již dříve zakoupeného dříví – vysvětleno, proč není v silách kláštera zajistit si potřebné dříví k přestavbě vlastními silami.

Opat Snopek v tomto listu „netají... že... potřebné dříví k vyzdvižení takové střechy [kostela Nanebevzetí Panny Marie] v lesích češtínských, nemohouc v blízkých místech podobného dostati, jsem zamluvil a zakoupil, že však klášteru mému pro nedostatek vlastních prostředků a fůr (kterýchž k svezení téhož dříví přes půl druhého tisíce potřeba jest) odvésti dáti jest nemožné, pročež pomoci od okolních pánů sousedů přinuceně vyhledávati jsem počal, i také již od některých dle možností jich zakázání dostal“.

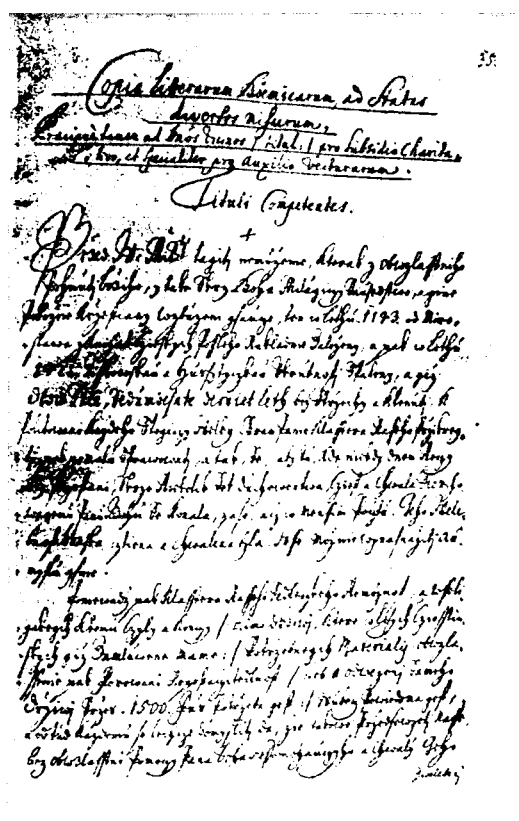
Zajištění odvozu tedy pro klášter nebylo snadné, ba nemožné, a bylo jedním z důvodů, proč opat Jindřich Snopek o dříví raději žádal, než aby si jej opatřoval vlastními silami. Dalším důvodem pak byl nedostatek vhodného dříví k vyhotovení střechy na přilehlých pozemcích samotného kláštera.

---

¹²⁸ P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹²⁹ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 27–28.

Prosebný list o dodání dříví na opravu kostela Nanebevzetí Panny Marie z roku 1700 byl poslán rovněž kutnohorským jezuitům, kteří následně přislíbili 50 for.¹³⁰

Copia litterarum Boëmicarum ad status diversos missarum praecipue tamen ad D[omi]nos vicinos (titul) pro subsidio charitativo, et specialiter pro auxilio vecturarum v pamětní knize Liber inchoatae restorationis s předepsaným místem pro doplnění „příslušného titulu“.

Tyto prosebné listy byly rozesílány podle jedné šablony, přičemž bylo potřeba doplnit pouze konkrétní jméno dobrodince, pečeť a podpis zástupců sedleckého klášteřa. Každý z nich měl ve svrchní části určený prostor pro doplnění „příslušného titulu“ („tituli competentes“). V pamětní knize *Liber inchoatae restorationis* se dochovaly předlohy těchto listů,

¹³⁰ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restorationis*, s. 29–30.

jejichž znění je totožné, ve třech jazycích – v jazyce latinském, německém a českém.

Českou verzi, nadepsanou *Copia litterarum Boëmicarum ad status diversos missarum praecipue tamen ad D[omi]nos vicinos (titul) pro subsidio charitativo, et specialiter pro auxilio vecturarum*“, neboli *Kopie českého listu různým stavům zaslanou, obzvláště pak pánům sousedům (titul), o laskavou pomoc, a zvláště o přispění fůrami*“, zde uvádíme in extenso:

„Před Vaší Milostí tajiti nemůžeme, kterak z obzvláštního pohnutí Božího, i také skrz Boha milující susedstvo a jiné pobožné křesťany vzbuzeni jsouce, ten v létu 1143, od Miroslava z knížat českých pošlého, nákladně založený a pak v létu 1421 žižkovskou a husitskou ukrutností spálený a již dvě stě sedmdesát devět let bez střechy a klenutí, k politování každého stojící velký chrám Páně kláštera našeho přikryti, pak pomalu spravovati, a tak se, aby tu, kde někdy dnem noci bez přestání skrze několik set duchovenstva čest a chvála Svrchovanému Pánu Bohu se konala, zase ač v menším počtu jeho Velebnost božská ctěna a chválena byla, všemožně vynaložiti úmysl jsme.

Poněvadž pak kláštera našeho sedleckého nemožnost a všelijakejch k tomu cíli a koncí (mimo dříví, které v lesích češtínských již zamluvená máme) potřebnejch materiálii, obzvláště pak forování, nepostačitelnost (neb k odvezení samého dříví přes 1 500 fůr potřeba jest) vůbec povědomá jest, a odtud každému se lehce domyslití dá, že takové předsevzetí naše bez obzvláštní pomoci Pána Boha Všemohoucího a chvály jeho zvelebení milujících vzácných patronů, obzvláště pak okolních pánů sousedů (tituli) v skutek uvéstí nelze.

Z té příčiny k V[áší] Mil[osti] jakožto k obzvláštnímu zvelebení cti a chvály Boží milovníku, poníženě utíkáme, modlitebně žádaje, aby nám z své vlastní k udělání větší slávy Boží náklonnosti a vůbec povědomé křesťanské horlivosti, pro odplatu věčnou, dle samolíbezné vůle, několika fůrami ku

pomoci (když dříví poražené a z většího ubráněno bude, což teprv měsíce prosince a ledna vykonati míníme) přispěti a co by se tak učiniti mínilo, nás v tom neobtěžně spraviti, sobie oblíbiti ráčili.

Za kterouž pomoc a dobrodiní, že za V[ashi] M[ilosti] jakožto za obzvláštního dobrodince řádu a kláštera našeho, jak zde v Sedlici, tak ve všech celého světa (jichž se 757 vynachází), klášteřích cistercienských, za živobytí jedna a po smrti též jedna mše svatá každodenně, a to na časy věčné se konati bude, tak jakž my od řádu s[vatéh]o Statuto Communi ujištění jsme, též i od našich osob V[ashi] M[ilos]t ujistiti můžeme a ujišťujeme a ještě mimo toho, že jakž my, tak potomkové naši Pánu Bohu Všmohoucím, aby V[ashi] M[ilos]ti toho požehnání, které Miroslav toho chrámu Páně zakladatel všem týž kostel obhajujícím a jemu dobře činícím v listu založení svého udělil spolu s celým vzácným rodem (domem) účastna učiniti ráčil, obzvláštně modliti se zakazujeme. Neb týž list založení obsahuje v sobě slova tato: Kdyby pak duchovní, neb světská osoba jmenovaný kostel, neb jeho zboží budoucně obtěžovala, hrozného soudu Božího atd. se vinna býti uzná. Všem ale často jmenovaný kostel a jeho zboží obhajujícím budiž pokoj Pána našeho Ježíše Krista, tak aby oni zde užitek z dobrých činů svých dosáhli a u přísného Soudce mzdu věčného blahoslavenství našli. S tím zavírajíc a se milostivě učinivosti poroučejíce zůstáváme za V[ashi]M[ilost].

V klášteře M[atky]. B[ozí] v Sedlici

...1700.

Na modlitbách trvající
Fr. Henricus opat, Fr.
Benedictus převor a
celý convent.¹³¹

---

¹³¹ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 35–37 (česky), 42–44 (německy), 31–32 (latinsky).

Stejně tomu bylo i s děkovnými listy, které byly nadepsány *Gratiarum actoria respectiva ad omnes dominos benefactores* neboli *Vzdání díků, které se týká všech pánů dobrodinců*. Jejich obsah byl následující:

„Za tu nám k odvezení dříví pro přikrytí zde v Sedlici pustého chrámu Páně tak štědře obětovanou pomoc V[ashi] M[ilosti] (titul) poníženě děkujeme. A ačkoliv beze vši pochybnosti svrchovaná dobrota božská za tak pobožný z pouhé lásky k Bohu Všemohoucímu pocházející a k rozmnožení větší cti a chvály jeho jedině směřující skutek V[ashi] M[ilosti] (titul).

Zde časně a tam věčně hojnou odplatou býti ráčí, nicméně my toho i spotomky našima, ano is celým řádem naším, od jeho nekončeného milosrdenství, skrz každodenní mše svaté a jinouc modlitebně žádati nikdy nepřestaneme, nýbrž výdy jsme a budeme za

V[ashi] M[ilost]

Na modlitbách trvajících

V klášteře M[atky] B[oží] v Sedlici

... 1700¹³²

Imponující seznam „obzvláštních milostí“, prokazovaných dobrodincům sedleckého kláštera nejen klášterem samotným, nýbrž dokonce všemi cisterciáckými kláštery po celém světě, zde uvádíme pro jeho z hlediska barokní zbožnosti nepochybně neobyčejnou přitažlivost zde rovněž uvádíme:

O dobrodincích svatého řádu cistercienského se zde píše:

„Dobrodincové svatého řádu bývají, neb jsou, kteří nebo celému řádu, nebo jednomu obzvláštnímu klášteru dobře činí.“ Tito dobrodinci pak za své porokázané dobrodiní mají nárok na zvláštní na „obzvláštní milostí“, jež jim řád prokazuje několika různými způsoby.

---

¹³² SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 41 (česky), 47 (německy).

Za života jsou, za prvé, „mimo každodenních dobrých skutků a modliteb duchovních, kterých účastní jsou, čte se každý den skrze celý rok za takové dobrodince jedna mše svatá o Panně Marii v jednom každém klášteře téhož svatého řádu, vyjímajíc toliko den Páně Narození, Vzkříšení a Ducha S[vaté]ho Seslání.“ Za druhé, „každý den před conventskou mší svatou modlí se kněz, který mši svatou slouží, obzvláštní modlitbu za týž dobrodince.“ Konečně za třetí, „nápodobně skrz 30 dní, totiž od 17. Septembris na den S[vaté]ho Lamberta až do svátku svatého Lukáše Evangelisty Páně, modlí se celý Convent za nie Žalm 50. Miserere etc. s obzvláštní modlitbou“.

Po smrti pak jsou dobrodincům prokazovány další pocty. Za prvé, „dobrodincové svatého řádu účastní jsou všech dobrých skutků a modliteb, které se od celého řádu každodenně za mrtvé konají.“ Za druhé, „každý den skrze celý rok, vyjímajíc toliko den Páně Narození, Vzkříšení a Ducha S[vaté]ho Seslání, koná se za dobrodince v Pánu odpočívající jedna mše svatá neboližto Requiem v jednom každém celého řádu klášteře.“ Za třetí, „každý rok koná se hlavní památka s officium a zpívanou mší svatou za týž dobrodince v Pánu odpočívající, ve všech klášteřích“. Za čtvrté, „mimo té mše zpívané, takž jeden každý kněz celého řádu každoročně jednu mši čtenou za ně slouží.“ Za páté, „Nápodobně ve všech klášteřích každý měsíc skrze celý rok koná se jedna mše svatá conventska v officium a jeden každý kněz jednu mši svatou čtenou na tu intenci slouží“. Za šesté, „každý všední den přes celý rok, jak v kůru, tak také venku vykonává se officium za mrtvé, s památkou v Pánu odpočívajících dobrodinců.“ Za sedmé, „skrze 30 dní, totižto od 17. Septembris na den svatého Lamberta, až do svátku Sv[atého] Lukáše Evangelisty Páně, dáva se v jednom každém klášteře jistému chudému k obědu a večeri každodenně jedna porce od krmi a truňku tak mnoho, co jeden duchovní k občerstvení a posilnění svého života má, za

duše v Pánu odpočívajících dobrodinců. Kterážto porce neb krmě od vrchního duchovního bývá požehnána, jinší pak duchovní spolu stolující vinšují duším svých dobrodinců věčné odpočinutí.“ Za osmé, „Všichni kněží od svátku Sv[até]ho Lamberta skrz celý rok, tj. až zase do dne nadjmenovaného Sv[até]ho Lamberta, jsou po 20 mších svatých sloužiti. Clerici pak, kteří ještě kněží nejsou, modlí se 10 celých žaltářů, jeden pak žaltář obsahuje v sobě 150 žalmů Sv[até]ho Davida. Conversové pak neb bratři, modlí se neb tolikrát modlitbu Páně neb žalm Miserere, kterýchžto všech svytých a modliteb v Pánu odpočívající dobrodincové účastní jsou.“ Za deváté, „všichni dobrodincové sv[até]ho řádu cistercienského, kteří svatý řád milují, mohou účastní býti obzvláštního nadání od samého Spasitele Pána našeho Ježíše Krista řádu cistercienskému skrz přívětivé Rozmlouvání svatého Gerarda uděleného, které se nachází v knize Menologium Cisterciense, určené na den Sv[até]ho Gerarda, dne 15. Martii, v následujících slovech v klášteře (Clara Vallis nazvaném) svatý Gerard Medotekoucího Doctora Sv[até]ho Bernarda učedník svatě v témže klášteře živ jsouce, s těžkou nemocí od Boha navštíven jest, v kteréžto celý tři dni u vytržení ležice a po těch třech dnech zase k sobě přijdouce, přívětivou tváří k okolo jeho stojícím takto promluvil: Bona est obedia! Tj.: Dobré jest poslušenství...“¹³³

Vraťme se však zpět k potřebám opata Snopka zajistit si dostatečné množství materiálu pro stavební úpravy klášterních budov, které probíhaly od roku 1700.

Podle *Specificati* si zednické práce „pro postranní zed“ kostela Nanebevzetí Panny Marie vyžádaly 80 sáhů, resp. 80 for kamene a 660 džberů, resp. 132 fůry vápna. Dalších 50 for bylo potřeba na 30 „kamenných pilířů okolo uvnitř celého kostela“ a na tři „kamenné nové portály“.

---

¹³³ SObA Třeboň, Fond Vs Sedlec, kniha sign. 14: *Liber Professorum Religiosorum*, s. 77–79.

Ke sklenutí kostela a dalším drobným opravám bylo třeba zajistit v závislosti na způsobu zaklenutí buď 312 200 nebo 394 995 kusů cihel. V přehledu potřebného materiálu nejsou přepočítány na fůry pravděpodobně proto, že cihelna se nacházela v samotném sedleckém klášterním areálu a mniši tedy cihly nemuseli odnikud dovážet.

Pro celý kostel pak bylo kalkulováno ještě se 170 sáhy vápence neboli s 5 100 džbery páleného vápna (každý sáh měl vydat 30 džberů vápna), které tvořily 657 a ½ fůry.¹³⁴

Kromě dříví bylo tedy k přestavbě sedleckého kláštera potřeba zajistit rovněž velké množství kamene. Na rozdíl od dříví, které získával převážně dary, však v tomto případě zvolil opat Snopek jiný způsob obstarávání potřebného materiálu. A sice vlastními silami kláštera.

Cesta k levnému zásobování stavebních aktivit kamenem se otevřela, když opat Snopek za zprostředkování plaského opata Ondřeje Trojera a zplnomocněnce nejvyššího mincmistra Jakuba Kryštofa Krocha ukončil dlouholetý spor s městem Kutnou Horou o lom U ptáku, který sice před husitskou revolucí patřil klášteru, od konce 15. století však byl v trvalém držení města.

Spor mezi klášterem a městem začal již koncem šedesátých let, na intenzitě ovšem nabyl teprve za Jindřicha Snopka, když tento opat v lomu povolil těžbu kamene hraběti Věžníkovi. Proti tomu se záhy ozvala Kutná Hora, která si lom stejně jako sedlecký klášter nárokovala celý pro sebe. V odpověď opat připravil materiály pro vznesení dalších nároků vůči městu, které zamýšlel vymáhat soudní cestou. Kutnohorští měšťané proto raději ustoupil a podle výsledného kompromisu z března

---

¹³⁴ SObA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 14–16.

roku 1690 byl lom rozdělen na dvě poloviny mezi klášter a město.¹³⁵

Lom U ptáku pak byl hlavním zdrojem kamene pro přestavbu sedleckého kláštera Jindřichem Snopkem. Svědčí o tom smlouva, kterou roku 1701 uzavřel opat s novoměstským kamenickým mistrem Františkem Lejskem. Kameník se v ní zavázal „skrže lidi své a skalníky své“ v tomto lomu těžít požadované množství kamene a následně je odvézt a zpracovat podle nákresů stavitele P. I. Bayera. Jednalo se jak o sloupy do konventního kostela, tak i o „jiné mnohé kamenické práce“ a „všeliké oprávký“, jež bylo třeba provést na různých místech kláštera.¹³⁶

Jakých odpovědí se opatu Snopkovi dostalo? V pamětní knize je k 15. březnu roku 1703,¹³⁷ tedy takřka přesně tři roky po zahájení obnovy kostela Nanebevzetí Panny Marie, zapsáno celkem 56 dobrodinců, kteří na ni přispěli fůrami nebo peněžitými dary. Jednalo se jak o instituce, tak i o jednotlivce duchovního i světského původu.

Největší množství fůr slíbila zajistit vysoká šlechta, celkově 408. Nakonec však zhruba 1/3 ze slíbeného množství nesplnila (tj. 160 fůr; největším vinníkem byl hrabě Bernard z Věžníku, který měl na svědomí většinu z nesplněné slibu) a zajistila pouze 248 fůr. Větší odezvu měly prosebné listy zaslané nižší šlechtě, která se zavázala zajistit 324 fůry.

Pouze nepatrně zaostávala královská města, která slíbila a splnila zajistit 277 fůr, přičemž drtivou většinou se jednalo o závazek Kutné Hory (200 fůr) a ve srovnání s tím jen relativně málo přispěly magistráty v Čáslavi a Kolíně.

---

¹³⁵ J. NUHLÍČEK, *Sedlecký klášter a jeho statky, IV. (1666–1718)*, s. 215–218.

¹³⁶ Z. WIRTH, *K dějinám stavby*, s. 57–61 a 130–132.

¹³⁷ SOBa Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 33, 37–40, 44–46.

Velké množství fůr, celkem 184, zajistili rovněž měšťané královských měst. Jednalo se v naprosté většině o vlivné úředníky kutnohorského magistrátu, pro něž byl příspěvek na obnovu klášterního kostela nepochybně otázkou prestiže.

Při přepravě potřebného materiálu byli rovněž nápomocní královští hejtmani, kteří zajistili 131 fůr, a světský klérus – faráři blízkých far opatřili 61 fůr.

Celkově si tedy opat Snopek zajistil do poloviny března roku 1703 podle pamětních zápisů 1225 povožů, na nichž byl dopravován potřebný materiál na místo stavby. Připomeňme, že podle kalkulací bylo nutné zajistit 2248 fůr určených na dopravu materiálu pro konstrukci krovů a střech kostela Nanebevzetí Panny Marie a starého opatství. Zvláště dříví, ale i háků, prejsů, žlabovic, hřebíků a vápna.

Na dovoz kamene a vápna na opravu poničeného zdiva a pilířů pro interiér kostela bylo nutné zajistit další 262 povozy. Konečně ještě 657 ½ povozy měly být obstarány na dovoz vápna pro další průběh přestavby, která není nijak blíže specifikována. Vzhledem k tomu, že další (nevyplněné) položky již zahrnují železo a sklo pro výplň oken, lze usuzovat, že šlo pouze o zednické práce na výzdobě interiéru, který již byl zaklenut.¹³⁸

Mezi březnem let 1700 a 1703 tedy opat získal od dobrodinců sedleckého kláštera o něco málo více než 1/3 z celkového počtu potřebných fůr pro probíhající stavební úpravy (tj. 1225 z 3167 ½ fůr).

V této souvislosti je ovšem nutné připomenout, že nedokážeme s jistotou rozlišit, kdy se jednalo pouze o povozy, tj. o „fůry“ jako prostředky k odvezení materiálu, a kdy o materiálem plně naložené povozy. Vzhledem k tomu, že se žádost zaměřovala zejména na dříví, které tvořilo téměř jednu

---

¹³⁸ SOBa Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restorationis*, s. 14–16.

polovinu z celkového objemu fůr, šlo však s největší pravděpodobností o druhý z obou případů. Tomu by nasvědčovala také skutečnost, že po roce 1703, kdy již byly vnější práce na kostele Nanebevzetí Panny Marie i opatství dokončovány, žádné další fůry ze strany kláštera nebyly žádány. Dobrodinci v této době již věnovali sedleckým mnichům až do smrti opata Snopka pouze peněžité dary.

Do 15. března roku 1703 bylo na peněžitých darech vybráno celkem 1175 zl. Složení dobrodinců, kteří se uvolili klášteru věnovat nějaký finanční obnos, je stejně rozmanité jako u těch, kteří klášteru zajistili potřebné fůry. Jednalo se totiž o jedince a instituce, které byly stejně tak osloveny výše uvedeným, jednotně formulovaným prosebným listem.

Mezi 21 dárci je však výrazně vyšší zastoupení řeholního i světského kléru a měšťanů, zatímco vyšší i nižší šlechta přispěla v relativně menším počtu. Někteří z dobrodinců dokonce darovali klášteru své peníze „*motu proprio*“, tedy z vlastního pohnutí bez předchozího vyzvání prosebným listem.

Za zmínku stojí výpomoc od jiných opatství cisterciáckého řádu. Vysoké částky věnovali sedleckému klášteru osecký opat Benedikt Šimon Littwerich,¹³⁹ který byl od roku 1700 rovněž vizitátorem a generálním vikářem českomoravské řádové provincie, i abatyše starobrněnského kláštera Barbora (oba dali po 150 zl.).

Mezi dárci nacházíme rovněž samotné sedlecké mnichy, a sice převora Benedikta, který daroval 100 zl. Druhým z nich byl pozdější nástupce Jindřicha Snopka v úřadu opata Bonifác Blahna, v této době profesor pražského bernardinského semináře, jehož dar snad dosahoval výše 50–60 zl.¹⁴⁰

---

¹³⁹ *Přehled opatů oseckého kláštera*, s. 28, in: 800 let kláštera Osek (= jubilejní sborník), Osek 1996, s. 27–35.

¹⁴⁰ SObA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 54–55. Pokud jde o Blahnu, na jednom místě pamětní knihy je uvedeno, že daroval 30 a následně 20 zl.; na jiném místě je uvedeno, že se jednalo o

Pamětní kniha uvádí, že v letech 1700 až 1703 bylo na penězích darováno sedleckému klášteru od dobrodinců celkem 1642 zl. 40 kr. V následujících letech, kdy je již uveden také účel donace, to bylo 3648 zl. (1704; zde je započteno 3000 zl. od hraběte Šporka), 613 zl. 45 kr. (1705), 100 zl. (1706), 329 zl. 20 kr. (1707) a 3 zl. 45 kr. (1708). Dohromady tedy finanční obnos darovaný klášteru v letech 1700 až 1708 činí 6337 zl. 10 kr.¹⁴¹

V letech 1704 až 1705 kromě toho přislíbili „obstarat do starobylého kostela“ oltáře pět oltářů vznešený a urozený pan Berg, vznešený pan hrabě František Voračický na Proseči z Bechyňského kraje, vznešený pan Václav Schaffman z Nemerle, pán na Komárovicích, vznešený pan hrabě Maxmilián Morzin, pán na Skřinci a vznešený pan Ferdinand Robenhaupt ze Suché.¹⁴²

5.2 PŘESTAVBA

Stavební aktivitu před rokem 1702 shrnuje sám opat Snopek v listu, jenž byl 7. července 1702 vložen do bány sanktusníku kostela Nanebevzetí P. Marie a později opsán do jeho vlastního životopisu, těmito slovy: „Jindřich Snopek... opat tohoto kláštera... poté, co... mezi zříceninami skalického kláštera vyzdvihl kapli Panny Marie... ke kostelu sv. Filipa a Jakuba, poškozenému ve zdech starobylostí... zpevnil zdi a z jiné strany obnovil klenbu, novou střechu se třemi věžemi ... novou skaristii... připojil;... Pražský dům, řečený starý seminář, třebaže zřícený... s největšími obtížemi z rukou oseckého kláštera získal... ve stavbě, byla provedena jakoby od základů...

---

dary dvou různých klášterních profesů, kteří darovali po 30 zl. Druhý z nich však není jmenován, proto se přikláníme k první z obou možností.

¹⁴¹ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 58–62.

¹⁴² SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 57.

znovu postavil,... Slavnou kostnici tohoto místa z menší části... obezdil,... kapli 14 svatých pomocníků mezi zříceninami starého zpustlého kostela... vyzdvihl: tuto baziliku, jejíž zdi, třebaže postavené ze samých kamenných kvádrů, hojný sambuk a jiné stromy jako osiky, jeřáby, šípek a podobné po 282 letech zpustošení již pokrývaly... pokryl střechou a přizdobil touto věží, dvě zdi, jednu postranní zeď kostela, jinou pro ambit starobylého konventu, přiléhající ke kostelu, ve starobylých základech začal dělat a jiné zbývající zdi celého kostela nahoře i dole se znovu začleněnými kamennými kvádry začal opravovat, hodlaje v opravách pokračovat, dokud mu Bůh bude dopřávat života“.¹⁴³

Opat Snopek tedy nejdříve nechal postavit kapli Panny Marie ve Skalici, následně nechal opravit kostel sv. Filipa a Jakuba v Sedlci, dům určený semináři v Praze, kostnici hřbitovního kostela Všech svatých a teprve nakonec přistoupil k obnově chrámu Nanebevzetí Panny Marie.

Počátky stavební aktivity tedy rozvinul opat Snopek v pátém roce svého panování, na počátku ledna roku 1690, kdy vyvinul úsilí, aby získal záruku od starších kutnohorského truhlářského cechu, že mu v případě potřeby poskytnou „jednoho nebo více tovaryšů“ pro účely kláštera.¹⁴⁴

Následující měsíc (13. února) uzavřel opat smlouvu o dílo s kutnohorskými měšťany, horníkem Janem Pečkou a hrnčířským mistrem Jiřím Padrhensem. Objednal si u nich dlaždice různých velikostí, tvarů a barev, které měli zhotovit podle předem dodaného dřevěného modelu a detailního popisu. Do jara příštího roku pak řemeslníci svůj úkol splnili a dodali

---

¹⁴³ Tuto pasáž Snopkova vlastního životopisu *Memoriae miscellaneae Monasterii BVM de Sedlec S. ordinis Cisterciensis, collectae Labore et Industria Domini Henrici*, Abbatis Loci Anno Domini MDCCII, die VII mensis Julii, jehož rukopis dnes není k nalezení, publikoval V. KOTRBA, *Česká barokní gotika*, Praha 1976, s. 110, p. 120.

¹⁴⁴ SOBa Třeboň, Vs Sedlec, listina č. 250. Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

kolem 6250 dlaždic, za niž jim bylo vyplaceno 207 zl. 48 kr. Dodané kusy pak byly položeny jako podlaha v kostele, chóru a knihovně.

O opatově perfekcionismu svědčí velmi podrobné znění celé smlouvy. Hrnčíři se podle ní zavázali zhotovit „dlaždice pro vydláždění kostela na velikost, figuru a způsob neb modellu jim na prkýnkách vykázanou, pro větší díl kostela prostřední čtyřhrannou dlaždici na šířku tři čtvrti lokte a na dlouhost tolikéž tři čtvrti lokte a jiné poobdloužení v míře a velikosti, jak modella podle již dotčené prostřední čverhranné vynáseti bude, pro menší pak dílo kostela, pro sakristii a kapli prostřední nápodobně čverhrannou, na šír totižto i na dyl po půl lokti vynášející, a postranní neb poobdloužení podle proporcí, modelly a velikosti její, na tlustost pak všechny dvouch coulů bez půl čtvrti coulu, a také by vypálené nejméně půl druhého coule vynášely, dělati, dotčené čtverhranné prostřední, velké i malé na černo piáliti a dusiti, tak aby větší co nejvíce černé, menší pak k olověné barvě podobné byly a poobdloužení tolikéž ve dvojí barvě, a sice jedna polovice jich přičervenalé barvy a druhá polovice neboližto počet nanejvejš a dle možnosti, aby bílý byl.“¹⁴⁵

Ještě v průběhu roku 1690 uzavřel sedlecký opat smlouvu s varhanářem Abrahamem Starckem. Řemeslník se jí zavázal zhotovit do kostela svatých Filipa a Jakuba dvoje varhany, z nichž jedny byly určeny „pro duchovní a chorální zpěv“, zatímco druhé „pro figurální hudbu“. Starck své zadání, které se netýkalo truhlářské a sochařské práce na varhanách, splnil v průběhu následujících dvou let, a to za pomoci tří tovaryšů. Klášter byl povinen zajistit pro řemeslníky, kteří nakonec obdrželi v říjnu roku 1692 odměnu ve výši 460 zl, nejen

---

¹⁴⁵ SOBa Třeboň, Vs Sedlec, listina č. 250. Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

potřebný materiál, nýbrž také ubytování a stravu, včetně 1 ½ pinty piva denně pro mistra a 1 pintu piva pro tovaryše.¹⁴⁶

V květnu roku 1691 uzavřel Jindřich Snopek smlouvu s mladoboleslavským zvonařem Janem Priquey na výrobu dvou nových cimbálů „k bití hodin a čtvrtí“ a dále jednoho zvonu na kostelní věž. Obdržel opět podrobné zadání, včetně nápisů, jimiž měly být všechny tři kusy „okrášleny“. Materiál si tentokrát opatroval samotný řemeslník, který pak za své dílo dostal zaplaceno téměř 120 zl.

Všechny tyto opravy a výzdoby se týkaly – tehdy konventního – kostela sv. Filipa a Jakuba, který se nacházel v bědném stavu, neboť „již dávno na zdech a odtud na klenutí, zvláště nad chůrem velmi škodně rozpukaný a na krovové vazbě všecken sešlý jest“, jak opat Snopek v dopise vysvětluje a dodává, že je nebezpečné jej již pouze navštěvovat.¹⁴⁷

V březnu roku 1694 opat rozhodl nechat zřídit kuchyňskou zahradu, a to v místech mezi cihelnou a hostincem. Zahrada, která zasahovala až k umělému císařskému vodnímu příkopu, byla následně obehnána plotem.¹⁴⁸

V letech 1694–1697 probíhala stavební činnost na opravě pražského staroměstského domu poblíž semináře sv. Bernarda (čp. 584/I). Do služeb sedleckého opata Jindřicha Snopka tehdy vstoupil stavitel Pavel Ignác Bayer.¹⁴⁹

Roku 1700 začaly systematicky práce na obnově konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele, když ještě předtím roku 1693 nechal Jindřich Snopek v levé boční lodi zřídit kapli Čtrnácti svatých pomocníků, kde byl pak také sám později pohřben. V pamětním zápisu knihy

---

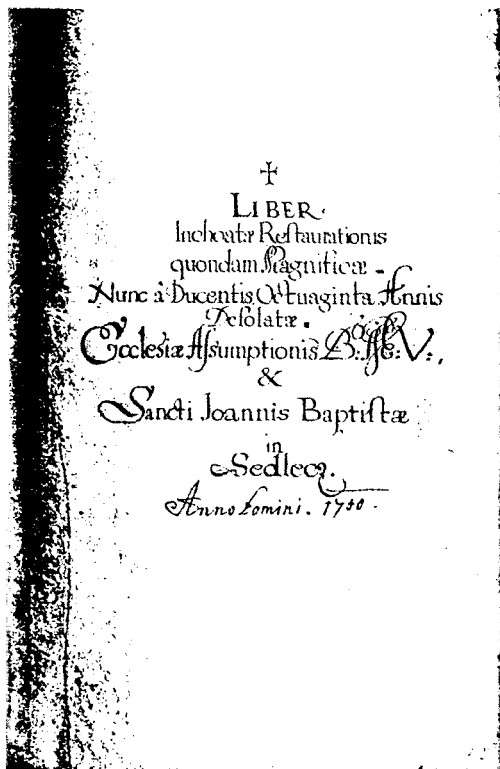
¹⁴⁶ Z. WIRTH, *K dějinám stavby*, s. 57–61 a 130–132.

¹⁴⁷ SObA Třeboň, Vs Sedlec, spisy, sign. XLIV/8. Viz P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹⁴⁸ SObA Třeboň, Vs Sedlec, spisy, sign. XLIV/4, fol. 114. Viz P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹⁴⁹ Srv. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 47–50.

Liber inchoatae restorationis je zapsáno, že „léta Páně 1700 bratr Jindřich Snopek, opat tohoto místa Přečrásné Panny Marie v Sedlci, činný ve své opatské službě patnáctým rokem, chopil se svého, leč kvůli různým dřívějším povinnostem neuskutečněného úmyslu, položit na zdi starobylého kostela střechu.“¹⁵⁰

Titulní list *Liber inchoatae restorationis quondam Magnificae nunc a ducentis octuaginta annis desolatae Ecclesiae Assumptionis BVM et S. Joannis Baptistae in Sedlecz. Anno Domini 1700*, do níž byly pořizovány v l. 1700–1708 zápisy týkající se obnovy kostela Nanebevzetí P. Marie.

Opat povolal 24. března roku 1700 stavitele P. I. Bayera, tesaře Filipa Knopa a pokrývače Jiřího Kovandu, aby si

---

¹⁵⁰ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restorationis*, s. 1.

prohlédli ruiny nejen kostela Nanebevzetí P. Marie, nýbrž i opatství a navrhli pak do týdne nejvhodnější způsob, jímž by mohly být opraveny jejich zdi a tyto budovy následně pokryty střechou.

Poté, co všichni tři dodali ve zmíněné lhůtě slíbené nákresy, byly s nimi ještě koncem měsíce března uzavřeny podrobné smlouvy.

Stavitel P. I. Bayer se zavázal ve smlouvě (z 31. března 1700) s opatem, převorem a celým konventem, že se ujme vedení obnovy konventního kostela a bude klášteru se svým polírem a tovaryši k dispozici i jinde, pokud by to bylo třeba. Uzavření smlouvy předcházela souhlas opata s návrhem přestavby, který mu Bayer předtím předložil.

Neboť „... jakož jsou...ten starý, pustý a zbořený kostel kláštera jejich z řícenin a pustotiny zase pomalu vyzdvihovati, přikrejtí a v dokonalý způsob dle možnosti přivéstí se resolvírovali a k takovému jejich předsevzetí jmenovaný Pavel baumister kunst a umění své přednesl a podzvolil a takovou práci a starost na sebe na sebe převzal i také obrys téhož kostela dílem vyhotovil a na jiné stavení tolikéž, kterých tu koliv za potřebí bude, časně napřed vyhotovíce, stavěti a vyzdvihovati a každého času zkušeného políra postaviti a dostatečné tovaryše opatřiti a sem odsílati, a aby... bedlivý pozor dávati a k tomu začasté, když se jemu předem věděti dá a příležitost pošle, obzvláště v nastále potřebě dohlížeti a ze vší škody, an by se jaká nedbanlivostí neb přehlídnutím dotčeného políra a lidí jeho stala, práv býti se uvolil.“

Za dohled na správný průběh stavby měl Bayer obdržet od kláštera 60 zl. rýn. ročně a s příplatkem 3 zl. za každou cestu, polír 5 zl. týdně a tovaryši 30 kr. denně.¹⁵¹

---

¹⁵¹ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restorationis*,

31. března roku 1700 se také pokrývač Jiří Kovanda zavázal v další smlouvě „dílem a řemeslem svým příkrývačským tůž novou střechu příkrýti“, a to za odměnu ve výši 15 kr. za každý zhotovený sáh krytby. Opat Snopek naproti tomu přislíbil zaručit dodání potřebných materiálů a dostatek pomocných pracovních sil (v počtu čtyř osob), které by pokrývačskému mistru byly k dispozici. Práce na zhotovování nové střechy pak probíhaly v následujících letech.¹⁵²

Stejně tak byla uzavřena smlouva s cihlářem Hansem Casperem Besserem,¹⁵³ který dostal za úkol zhotovit zdící a klenební cihly, háky a prejzy a dlažební cihly podle zadání.

Smlouva se staroměstským tesařským mistrem Janem Filipem Knapem na zhotovení krovu konventního kostela i starého opatství byla uzavřena 30. března roku 1700. Řemeslník měl tudíž vyhlédnout v lese vhodné dříví, zatímco klášter pak měl zajistit pokácení vybraných stromů a jejich odvoz na místo, kde budou otesány. Ve smlouvě pak byl v několika bodech přesně popsán postup a výsledná podoba jeho tesařského díla. Za „kostelní střechu a co k tomu patří“ (v ceně byla mj. zahrnuta i dvě šněková schodiště ve výši odměny 100 zl.) měl Knap obdržet 1600 zl. a „za opatství“ 400 zl.¹⁵⁴

28. července roku 1701 uzavřel opat Snopek rovněž smlouvu s novoměstským kamenickým mistrem Františkem Lejskem.

V ní se kameník zavázal se svými lidmi postarat o lámání kamene a následné vyhotovit podle „sagma jemu od baumistra daných a od J. M. pána resolvírovaných“ sloupy po 50 zl.

---

s. 5–6; K. CHYTL, *Smlouva opata sedleckého se stavitelem Pavlem Ignácem Bayerem o znovuzbudování kostela sedleckého*, Památky archeologické 23, 1908–1909, s. 187–188; Z. WIRTH, *K dějinám stavby*, s. 57–61 a 130–132.

¹⁵² SObA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 10–11; Z. WIRTH, *K dějinám stavby*, s. 57–61 a 130–132.

¹⁵³ SObA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 11–12.

¹⁵⁴ SObA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restaurationis*, s. 7–9; Z. WIRTH, *K dějinám stavby*, s. 57–61 a 130–132.

(k tomu byly hlavice a „basis“ účtovány po 1 zl. a 30 kr. za kus a každý jeden loket soklu po 30 kr.), přičemž a zajistit „mnohé jiné práce při témž chrámu Páně a všeliké oprávký“. Tovaryši měli denně obdržet 40 kr., resp. 34 kr., zatímco učedníkovi mělo být dáno 27 kr., resp. 21 kr.¹⁵⁵ Později téhož roku pak byla sepsaná s kameníkem ještě nová smlouva.

Během dvou let bylo stavitelem P. I. Bayerem zpevněno staré gotické zdivo kostela Nanebevzetí Panny Marie, které mělo nést novou střechu. Vnější zdi kostela – tj. pilíře a kamenná výplň mezi nimi, stejně jako zdivo prolamující okenní otvory –, byly prakticky ponechány ve své původní středověké podobě. Výjimku tvořila jižní strana, k níž ve středověku přiléhalo severní rameno klášterního ambitu, která byla stržena a na jejím místě nově vznikla druhá boční loď kostela, takže jižní boční dvoulodí bylo věrným napodobením toho severního. Na vnějšku kostela byly rovněž obnoveny římsy a vyspraveno okenní ostění.

Uvnitř zůstaly zachovány pilíře křížení, lodi i chóru, nově však byly zhotoveny sloupy bočních dvoulodí a chórového ochozu, které vyhotovil podle Bayerova zadání kameník Lejsek, který měl za úkol i zbylé kamenické práce.¹⁵⁶

5.3 VÝZDOBA

Na přelomu let 1702 a 1703, kdy Bayera nahradil ve funkci stavitele Jan Blažej Santini-Aichl (1677–1723), již byl téměř hotový také krov a zastřešení stavby. Práce se pak soustředily na západní průčelí a zaklenutí vnitřního prostoru.

---

¹⁵⁵ SObA Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign 45: *Liber inchoatae restorationis*, s. 7–9; Z. WIRTH, *K dějinám stavby*, s. 57–61 a 130–132.

¹⁵⁶ K tomu srv. např. K. BENEŠOVSKÁ, *Způsob setkání*, s. 232–236; M. HORYNA, *Jan Blažej Santini Aichel*, s. 214–220.

Západnímu průčelí v duchu poklasické gotiky předstupuje předsíň, na jejíž střeše se nachází tabernákly. Průčelí je prolomeno velkým oknem, nad nímž je umístěn kvadrilob a je korunováno sochou Panny Marie, patronky cisterciáckého kláštera.

Pro zaklenutí kostelního prostoru byly zvoleny klenby valené s výsečemi v hlavní a příčných lodích a klenby plackové v bočních lodích. V ochozových kaplích se pak střídaly klenby zaklenuté plackou a žebrovou klenbou.

Kromě kupole v křížení hlavní a bočních lodí byl celý kostelní prostor sjednocen dynamicky strukturovaným vzorcem štukových žeber, který našel svoji inspiraci v pozdně gotických kroužených klenbách Benedikta Rejta, jak je Santini poznal na Pražském hradě, v blízkosti svého domova.

Transept byl doplněn ještě o empory, na něž vedla dvě šneková schodiště, s nimiž se sice počítalo již od samotného počátku, ve své výsledné podobě jsou však pravděpodobně dílem až Santiniho.

Kamenické a zednické práce trvaly sice ještě několik let, ale už od roku 1703 začaly být přijímány dary za účelem pořízení „koleček“ nutných na zasklení kostelních oken a o rok později již opat Snopek vyjednával s dobrodinci, kteří by do „starobylého kostela“ přislíbili pořízení oltářů. Oltářů bylo v chórovém ochozu celkem šest, další dva se nacházely v čelech transeptu.

Roku 1708 byla stavba slavnostně vysvěcena.

Výzdoba kostela¹⁵⁷ ovšem pokračovala ještě hluboko do 18. století. Matěj Václav Jäckel (1655–1738), který od počátku 80. let 17. století provozoval sochařskou dílnu v Praze a ve styku s opatem Snopkem byl již od roku 1700, vytvořil velké množství děl nejen pro obnovený kostel, nýbrž také pro další klášterní

---

¹⁵⁷ K výzdobě viz *Dějiny českého výtvarného umění II/1–2*, Praha 1989, kde je uvedena další literatura; edice pramenů (viz seznam literatury v této práci).

stavby. Část z nich byla dokončena, nebo začala vznikat teprve po Snopkově smrti.

Jednalo se zejména o dva oltáře s postavami cisterciáckých světců sv. Roberta a sv. Bernarda na jednom a světic sv. Luitgardy a sv. Humbelíny na druhém z nich. Ještě za Snopkova života vytvořil Jäckel sochy sv. Jana Křtitele, sv. Bernarda a sv. Norberta pro portikus a sochu Madony pro vrchol západního průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie. Jejím protějškem je Immaculata ve štítu kostela sv. Filipa a Jakuba. V exteriéru je pak také jeho dílem socha sv. Jana Nepomuckého, která byla umístěna na prostranství před hřbitovním kostelem Všech svatých. Po Snopkově smrti vytvořil Jäckel ještě sochařskou výzdobu pro nový konvent a zejména hlavní oltář, k němuž pak dodal plátno Petr Brandl.

Již od roku 1701 jednal opat Jindřich Snopek o výzdobě klášterního kostela s Michalem Leopoldem Willmannem (1630–1706). Malíř pracoval zejména pro slezské cisterciáky, od jejichž opatství v Lubuši získal opat Snopek obraz sv. Bartoloměje o osm let dříve. Z velkoryse vyjednané výzdoby byla nakonec provedena jen malá část, a sice oltářní obrazy Zavraždění sv. Václava a Umučení sedleckých cisterciáků. Willmanův obraz Umučení sv. Filipa a Jakuba zdobil také hlavní oltář sedleckého kostela zasvěceného těmto apoštolům.

Ve dvacátých letech dodal několik oltářních obrazů pro sedlecký klášter rovněž Petr Brandl (1668–1735).

Kromě oltářních obrazů bylo potřeba vyzdobit klášter rovněž freskovou výzdobou. Za tímto účelem navázal opat Snopek kontakt s Janem Jakobem Stevenssem ze Steinfelsu (1651–1730), který v devadesátých letech vyzdobil klenby klášterního kostela ve Waldsassen. Malíř nabídl opatovi své služby dopisem z roku 1705, z rozsáhlejšího programu výzdoby klášterního kostela v Sedlci však nakonec vymaloval pouze klenbu v křížení kostela freskou Nanebevzetí Panny Marie se sv.

Trojici a anděly, neboť další plochy nebyly pro výzdobu freskami vhodné.

Až po polovině 18. století vyzdobil svými freskami nový konvent malíř Juda Tadeáš Supper (1712–1771), který zde vymaloval výjevy z legendy Čtrnácti svatých pomocníků, výjevy z historie kláštera a postavy téměř třiceti cisterciáckých mučedníků. Doplnil rovněž výzdobu klášterního kostela v severní a jižní kapli transeptu, tj. v kapli Čtrnácti svatých pomocníků a Panny Marie, freskami s iluzivní architekturou.

5.4 VZHLED

Kláster byl v průběhu raného novověku střídavě ve špatném a velmi špatném stavu nejen kvůli jeho vypálení husity roku 1421, nýbrž také proto, že nebyly prostředky na jeho údržbu. Situace se v tomto ohledu začala zlepšovat teprve po třicetileté válce.

Neklidné události stavovského povstání a následný vojenský konflikt na něm rovněž zanechal své neblahé stopy. Jednalo se však spíše o škody, které byly napáchány na klášterním majetku, jeho hospodářských zásobách a pokladu, než o škody na samotných stavbách. Výjimku tvoří tažení a pobyt švédských vojáků do blízkosti kláštera roku 1645, kdy byly cíleně ostřelovány budovy kláštera.

Daleko obvyklejším zdrojem pohrom pro klášterní budovy však byly ničivé požáry, které následovaly po úderu bleskem. Zvláště roku 1665 byl klášter zle poničen, „když z dopuštění Boha Všemohoucího... dne 30. listopadu kolem desáté německé hodiny v noci vypuknuvším požárem zdejšího kláštera byly zachváceny a pak vyhořely a do základů byly obráceny v popel

blízko ležící poplužní dvůr, šafářství, stodoly, kravíny, konírny a jiné chlévy, cihelna, hostinec a některé jiné budovy“.¹⁵⁸

Podobu polorozbořeného kláštera popisuje roku 1630 Šimeon Eustach Kapihorský následovně: „Poněkud, ale ne do konce, nebo za oltářem velkého kostela k východu, bylo opatství. Na hoře stavení k kostelíku podobné, byla kapla opatova. Na pravé pak ruce za štítem k poledni byl konvent, ambit a táhl se až k příkopu přes ty louky, nímž od Páchu ohražené jsou. Na levé straně k půlnoci byl plac, nímž se mimo kostel do opatství jezdilo. Vedle něho zahrada, kteráž se až posavád spatřuje, na níž nic jiného než pšenici k pečení oplatkův nesívali. Podál od zahrady, vedle kostela nynějšího proti druhý bráně, jenž se nyní kaplou sv. Bartoloměje jmenuje, byla kaplička ku poctivosti svyťým Kozmy a Damiánovi... Co jest pak proti dveřím velikého kostela bylo? Byl nejprve pivovar s spilkou a sejkami pro slady. Tu, kde rybník, byli skleповé. Vedle rybníku byl špitál, v němž se tak mnoho chudých vždycky a každého času s nemalou kláštera záhubou vychovávat musilo“.¹⁵⁹

Zpráva o stavu českých, moravských a lužických cisterciáckých klášterů, sepsaná pro generální kapitulu roku 1651, popisuje stav sedleckého kláštera po třicetileté válce následujícími slovy: „Tento klášter ...je takřka nejchudší, a to tak, že za dobrých časů je schopen uživit sotva šest, anebo v krajním případě osm řeholníků. Před časem, když švédští vojáci oblehli Prahu, po pět týdnů celé jejich dělostřelectvo a vozatajstvo střílelo do kláštera i mimo něj, zabralo všechn dobytek i zrní, v samotném chrámu spolilo všechny sedadla, lavice a obrazy, vykopalo těla a kosti mrtvých a tak znesvětilo sám kostel, že se stal podobnějším stodole či chlévu než

---

¹⁵⁸ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, listina č. 218. Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹⁵⁹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 9–10; podobně J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 90–92.

chrámu. Všechny dvory a vnější budovy spálili a zničili a takové škody způsobili tomuto klášteru, že výnosy za pět či šest let nebudou postačovat na jejich napravení.¹⁶⁰ K obnově konventního kláštera, z nějž v této době stály pouze vnější zdi, došlo teprve po roce 1700 za opata Jindřicha Snopka. Kostel pak byl vyzdobován až do zániku sedleckého kláštera za josefinských reforem.

Nejvýznamnějším sakrálním objektem byl od návratu mnichů po husitské revoluci až do doby Jindřicha Snopka, kdy došlo k opravě kostela Nanebevzetí Panny Marie, kostel sv. apoštolů Filipa a Jakuba. Byl tehdy ústřední svatyní, vlastně konventním kostelem kláštera, v němž se odehrávaly bohoslužby, slavnostně přijímali noví řeholníci nebo naopak pohřbívali opati a dobrodinci sedleckého kláštera. Také pro opata Jindřicha Snopka tedy byl tento kostel pochopitelně první stavbou, již věnoval svoji pozornost na půdě samotného sedleckého kláštera.

S jeho opravou sice začal prý z almužen pobožných lidí již Theodorik, první opat, jenž se do kláštera po husitských válkách vrátil¹⁶¹ a v následujících letech zde probíhaly dílčí opravy, nicméně také tento kostel měl daleko do ideálního stavu.

Protože však byl ústřední svatyní sedleckého kláštera, byl poměrně často vyspravován alespoň v rámci možností a do té míry, aby zde bylo možné vykonávat bohoslužby. Byl místem, kde byla pohřbena celá řada dobrodinců sedleckého kláštera i samotných sedleckých opatů předbělohorského období.

Z příznivců kláštera známe jmény paní Markyту z Vrchoviště pohřbenou roku 1486 „v kapli sv. Ondřeje“, syna minstrberského knížete Hynka pohřbeného roku 1491 „v

---

¹⁶⁰ SOBa Litoměřice, ŘC Osek, kart. 75. Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹⁶¹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 45.

kostele sv. Filipa a Jakuba v ohradě kláštera sedleckého u samého oltáře velikého na levé ruce“, Wolfganga Rudolpha de Monaco pohřbeného roku 1521 „pod kůrem“, Hynka Slawikovce pohřbeného roku 1529 „před oltářem Depositionis Domini nostri de Cruce“, Jakuba Krnajze pohřbeného roku 1533 „v boku oltáře Depositionis Domini nostri de Cruce“ a pana Arnošta z Dražova pohřbeného roku 1537 „u oltáře S, Trinitatis“. Po delší době nacházíme zprávu, že v témže kostele bylo roku 1573 pohřbeno „nedaleko velkého oltáře“ děťátko pana Zdislava Bořity z Martinic, tehdejšího mincmistra Království českého.

Mezi opaty, kteří zde před obnovou sedleckého kláštera za opata Jindřicha Snopka našli místo svého posledního odpočinku, můžeme jmenovat Řehoře (?–1496) pochovaného „u oltáře vedle sakristie na pravé ruce“, Klementa (1496–1521) „u boku velikého oltáře na levé straně“, Bartoloměje Makeše (1587–1592) „před oltářem vedle samé sakristie“, násilně zesnulého Matěje Sartoria (1610–1611) „u sloupu pod obrazem B. panny Marie, s. panny Barbory a s. panny Kateřiny“ nebo zbraslavského opata Jakuba pohřbeného roku 1493 „u hrobu Božího proti sakristii“. Roku 1523 byl pohřben „nedaleko oltáře svatého Mikuláše“ rovněž jakýsi Mikuláš Dubiker, „kaplan při dvoře Sedlece“.

Zdá se však, že daleko větší byl počet těch, kteří byli v kostele sv. Filipa a Jakuba pohřbeni, aniž bychom znali jejich jména a dobu skonání. Dozvídáme se totiž, že ještě v první třetině 17. století „jiných kamenů v kostele vedle té kapli mnoho se spatřuje, ale pro starost a zkázu liter, kdo by pod nimi leželi, věděti se nemůže.“¹⁶²

---

¹⁶² K pohřbům v kostele svatých Filipa a Jakuba viz Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 58–59, 63–65, 67–68, 71, 86, 89, 94.

Počátkem 16. století zde přibyl nový oltář sv. Jiří a Mikuláše, jež postavili ze svých finančních prostředků bratři Píram, Jindřich a Jaroslav Kapounové ze Svojkova (1516).¹⁶³

Roku 1625 uhodil hrom „na věž kláštera sedleckého, již velice hrubě potřískal, dráty od hodin zutrhal a ze zdi kamení vyrážev, dolů do kapli svatého Ondřeje skrze klenutí se spustil.“¹⁶⁴ Opat Bartoloměj pak nechal po této nešťastné události opravit kůr.¹⁶⁵

Roku 1628 byla v tomto kostele „zkrášlena“ na náklady paní Elišky z Žerotínka kaple apoštola sv. Ondřeje.¹⁶⁶ Za opata Hilgera Burghofa byl kostel poprvé od husitské revoluce vybaven varhany (1657) a o něco málo později získal nové dva hlavní oltáře s obrazy Nanebevzetí Panny Marie a sv. Bernarda (1659).¹⁶⁷

Již na počátku vlády opata Snopka však byl kostel opět v bědném stavu, takže bylo nutné opravit alespoň jeho zdi, klenbu a střechu, aby mniši konající zde bohoslužby nebyli přímo ohroženi na životě (1687).¹⁶⁸ Kostel byl následně vybaven novými varhany (po 1690).

Další sakrální budova, která se nacházela v sedleckém opatství a již věnoval pozornost při své stavební činnosti také opat Jindřich Snopek, byl hřbitovní kostel s kostnicí a kaplí Všech svatých.

Byla vystavěna ve středověku, aby se zde sloužily každodenní modlitby a mše za zesnulé. Kostel měl podle tradice dvě věžičky, na nichž „stály veliké dvě lampy, mistrovsky a řemeslně učiněný, kteréž ve dne i v noci hořící, lidem pobožným

---

¹⁶³ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 63.

¹⁶⁴ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 111–112.

¹⁶⁵ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 171.

¹⁶⁶ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 119.

¹⁶⁷ SOBa Třeboň, Vs Sedlec, kniha sign. 24, fol. 258v–259r. Viz P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

¹⁶⁸ SOBa Třeboň, Vs Sedlec, spisy sign. LI/3; SOBa Třeboň, Vs Sedlec, spisy sign. XLIV/8. Viz P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

od mnoha mil putujícím a pro husté lesy, s nimiž klášter obklíčen byl, cesty nevědoucím, to svaté místo zjevovaly.“¹⁶⁹

Poblíž sakristie se nacházel hrob Páně (Sepulchrum Domini), vlastně oltář vystavěný „na způsob hrobu Božího“, na němž se ve středověku nacházela „monstrance s Božím drahým Tělem“. Při tomto kostele vznikla dvě bratrstva, Sepulchri Domini a Corporis Christi, třikrát týdně se zde konaly mše, dále mše za každého zemřelého bratra a každoroční commemoraciones (připomínání bratří).¹⁷⁰

K hřbitovu se vázala tradice pocházející ještě z doby opata Heidenreicha, který do Sedlce přivezl půdu ze Svaté země, jež měla zázračné účinky a jež pak byla umístěna na zdější hřbitov. „Země jeho Zemi Svaté nápodobně oučinky z sebe vydávala, to jest a dvadcíti čtyřech hodinách celé tělo pohřbené zrušila, kosti pak neposkvrněné a jako křídla zbělavé zachovala, jak se každý na množství a krásu jejich v kostnici pěkně spořádaných s podivěním podívati může“. Sedlecký klášter s hrobem Páně a dvěma bratrstvy, byl ve středověku významným poutním místem a neměl nouzi o poutníky, kteří chtěli být v posvátné půdě pohřbeni. Proto dosáhl v průběhu věků neobyčejné velikosti.¹⁷¹

Nezdá se však, že by tato tradice, který byla stále živá v paměti sedleckých mnichů, měla v raně novověkých dějinách kláštera – za jeho hranicemi – příliš důležité místo. Naznačuje tomu historka, která se údajně odehrála na konci devadesátých let 16. století, kdy byla na tomto místě orána hřbitovní půda.

Hřbitov s kostelem, kde opat Jakub kdysi našel poklad ve výši deseti tisíc dukátů,¹⁷² měl být „znesvěcen“ nerozvážným zásahem opata Františka Pecelia. Ten se rozhodl na radu „nějakého šafáře“ nechat klášterní hřbitov zorat, neboť na něm

---

¹⁶⁹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 8.

¹⁷⁰ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 3–4.

¹⁷¹ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 4.

¹⁷² Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 81.

v této době již nebýval nikdo pohřbíván. Téže noci ovšem „na šafáře něco přišlo a jej dosti škodně pomačkalo. O čemž opat zvěda, víceji krchova orati nedopustil“.¹⁷³

Barokní tradice s ním spojuje ještě několik dalších zázračných událostí, přesto se však zdá, že hřbitov již více nebyl místem, které by vyhledávaly zástupy poutníků z blízkých i dalekých končin Českého království i jiných zemí, jako tomu bylo ve středověku.

Za opata Snopka pak bylo hřbitovní prostranství doplněno o sochu sv. Jana Nepomuckého (1704).¹⁷⁴ Samotný kostel se dočkal opravy již předtím, za vlády opata Hilgera Burgofa (v letech 1661–1663), kdy „byla stará kostnice, která už zcela sešla a zřítíla se, znovu nově od základů obnovena a dostavěna; byly zřízeny nové oltáře a okna i s dalšími nezbytnostmi“.¹⁷⁵

Hřbitovní kostel Všech svatých, v jehož spodní kapli se nachází sedlecká kostnice. Na jejím výtvarném řešení se J. B. Santini-Aichl rovněž podílel. Dnešní podoba kostnice je výsledkem úprav z 19. století.

---

¹⁷³ Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 90.

¹⁷⁴ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 229–230.

¹⁷⁵ SOBA Třeboň, VS Sedlec, kniha sign. 24, fol. 258v–259r; SOBA Třeboň, VS Sedlec, kniha sign. 26, fol. 287r–287v Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno.

Kromě kostnice byla opravena, vybavena vyřezávaným oltářem s obrazem Všech svatých a nově vysvěcena rovněž horní kaple kostela.¹⁷⁶ Rekonstrukce „stabilizovala objekt masivním obestavením spodního podlaží stavby se vznikem dalších prostorů v terasové podnoží stavby. Loď horního kostela byla tehdy zaklenuta příčně situovanou valenou klenbou, západní průčelí doplněno kompozičně těžkým, raněbarokním štítem“.¹⁷⁷

K další úpravě hřbitovního kostela došlo až kolem roku 1710, přičemž ji z iniciativy opata Bonifáce Blahny (1709-1718) prováděl pravděpodobně Jan Blažej Santini Aichl. Santini zde pouze nově dekoroval klenby kostnice a postavil vnější schodiště, jež k ní vedlo.¹⁷⁸

Nejvýznamnějším sakrálním objektem byl ve středověku chrám Nanebevzetí Panny Marie, který však od dob husitské revoluce ležel v troskách a pravděpodobně až do konce 17. století zde vůbec nebyla snaha pokusit se jej spravit – nepochybně kvůli finanční a umělecké náročnosti úkolu. K drobnějším opravám této stavby bylo přistoupeno teprve počátkem devadesátých let 17. století, kdy byl kostel nově vydlážděn (1690) a o něco málo později zde byla zřízena nová kaple 14 sv. pomocníků (1693).¹⁷⁹

---

¹⁷⁶ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 232–233.

¹⁷⁷ M. HORYNA, *Jan Blažej Santini Aichel*, s. 256.

¹⁷⁸ M. HORYNA, *Jan Blažej Santini Aichel*, s. 256.

¹⁷⁹ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 235.

F. B. Werner, Pohled na klášter v Sedlci, Kutnou Horu a Čáslav, polovina 18. stol. Zleva: 1) nový konvent s hodinovou věží, 2) obnovený kostel Nanebevzetí P. Marie a sv. Jana Křtitele se sochou Immaculaty na vrcholu štítu, 3) sýpka, 4) kostel sv. Filipa a Jakuba, 5) staré opatství, 6) kaple Všech svatých.

Systematická obnova bývalého konventního kostela však započala až roku 1700, kdy opat Jindřich Snopek povolal stavitele P. I. Bayera,¹⁸⁰ který pro něj poprvé pracoval již o několik let dříve na opravě pražského staroměstského domu poblíž semináře sv. Bernarda. Na sklonku března roku 1700 byly podepsány smlouvy nejen s Bayerem, nýbrž také s cihlářem, tesařem i pokrývačem a konečně v listopadu téhož roku smlouva se sochařem Matějem Jäcklem na zhotovení čtyř oltářů.

Roku 1701 uzavřel opat smlouvu ještě s kameníkem a začal usilovat o malířskou výzdobu kostela Michalem Leopoldem Willmanem a následně jednal rovněž s jeho nevlastním synem Janem Kryštofem Liškou.

Od roku 1705 pak Jindřich Snopek vyjednával o freskové výzdobě kostela s Janem Jakubem Stevenssem ze Steinfelsu.

¹⁸⁰ Srv. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 47–50.

V té době již Bayera, který mezitím zpevnil základy kostela, vyspravil zdi a vystavěl střechu, nahradil Jan Blažej Santini Aichel, o jehož kvalitách se opat Snopek nejspíše dozvěděl od opata Wolfganga Lochnera, pro nějž Santini pracoval v téže době na Zbraslavi, kde pro něj navrhl konvent a klášterní kostel. Během svého působení zde (v l. 1703–1708; doložen od roku 1705) dostal Santini vůbec poprvé možnost realizovat svůj barokně-gotický koncept. V interiéru dal celý kostel nově zaklenout, v transeptu vystavěl šneková schodiště a výrazně pozměnil podobu vnitřního i vnějšího chórového ochozu. V exteriéru se pak výrazně podepsal na vzhledu západního průčelí, k němuž přistavěl portikus a definoval jeho plastickou výzdobu. Nejspíše roku 1707 byly stavební práce na obnově kostela Nanebevzetí Panny Marie ukončeny a příštího roku byl staronový konventní chrám slavnostně vysvěcen opatem Jindřichem Snopkem.¹⁸¹

Přes četné snahy zůstalo ubytování mnichů nadlouho provizorní. Původní středověký konvent, jenž stál jižně od chrámu Nanebevzetí Panny Marie, byl společně s tímto kostelem zničen za husitské revoluce, proto se mniši po svém návratu roku 1454 usadili poblíž méně poškozeného kostela sv. Filipa a Jakuba, kde se nacházely stavby kdysi určené laikům a světským návštěvníkům opatství. Za vlády opata Valentina ze Schönbecku tyto stavby prošly stavebními úpravami. Opat tehdy „stará stavení zopravoval i některá nová přistavěl“,¹⁸² mezi nimi zejména snad opatský dům, který nechal vyzdobit obrazy opatů od zakladatele kláštera až do současnosti, včetně sebe samého. „On obnovil l. 1603 opatství staré v Sedlnici a dal všecky opaty sedlecké vymalovati, v velikém pokoji zavěsiti a

---

¹⁸¹ M. HORYNA, *Jan Blažej Santini Aichel*, Praha 1998, s. 108 a 214–220.

¹⁸² Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystorya*, s. 91.

některé verše před obrazem prvního opata Hořislava o zakladateli, počátku, o tom prvním opatu postaviti¹⁸³.

Za opata Hilgera Burghofa byl po roce 1658 „obnoven konvent“. Došlo tehdy vlastně k položení základů nového konventu. Jestliže starý konvent ležel jižně od kostela Nanebevzetí Panny Marie, pak nový konvent byl umístěn na jeho severovýchodní straně.

K dalším stavebním akcím došlo až za vlády opata Jindřicha Snopka, snad po roce 1695, kdy bylo budováno pod vedením P. I. Bayera jedno křídlo konventu, jež o pět let později dostalo krov a střechu. Podle nového návrhu Santiniho se začalo v sousedství chrámu Nanebevzetí Panny Marie stavět až za opata Bonifáce Blahny, po roce 1710, a stavba se protáhla hluboko do 18. století, přičemž původní plán byl o něco pozměněn.¹⁸⁴

V klášterním areálu se nacházely rovněž budovy určené pro ubytování laických bratří a služebnictva, zahrady (roku 1785 byly čtyři) a celá řada hospodářských budov. Ty ležely západním a severním směrem od nového konventu s přilehlým kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

Na rozdíl od cisterciáckých klášterů jako byly Plasy, Vyšší Brod a Osek v Čechách nebo Velehrad a Žďár nad Sázavou na Moravě v Sedleci nebyla zřízena lékárna (tj. prostory speciálně vybavené léčivy, přístroji a lékařskou literaturou), nýbrž léčiva se asi skladovala ve špitálu nebo v místnostech určených pro nemocné mnichy.¹⁸⁵

Mezi drobnými budovami, jež sloužily k ubytování služebnictva, bychom našli třeba prostory vyhrazené klášternímu rentmistroví, kočímu nebo pradleně.

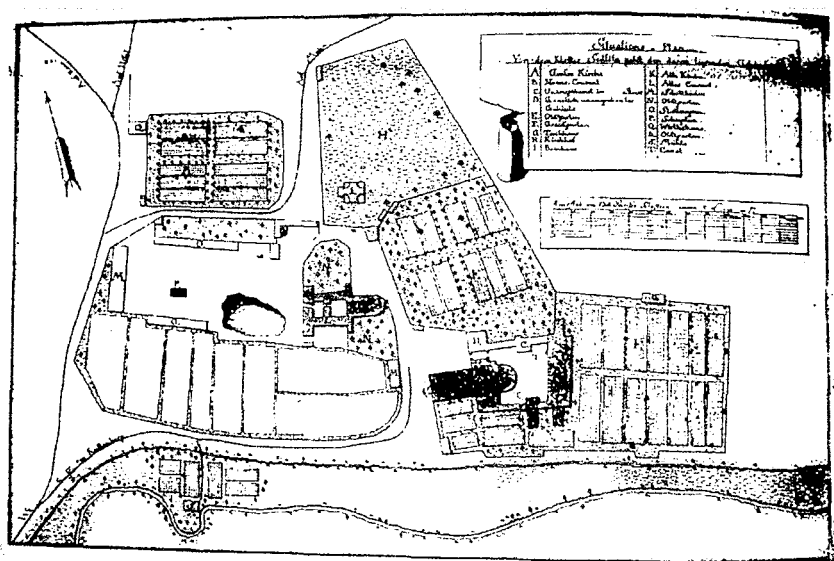
¹⁸³ J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole*, s. 172.

¹⁸⁴ M. HORYNA, *Jan Blažej Santini Aichel*, s. 254–255.

¹⁸⁵ Srv. L. DOSTÁLOVÁ, *Cisterciácká lékárna v Plasech*, in: *900 let cisterciáckého řádu*, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 215–220.

Zahrady sloužily k pěstování ovoce a zeleniny, jimiž byla zásobována kuchyně a které byly ukládány v klášterních sklepech (jedna ze zahrad byla přímo v bezprostředním sousedství kuchyně). Stejně tak zde bylo pěstováno obilí, které pak bylo ukládáno v sýpce a našlo svůj užitek v místní pekárně.

Ležely zde také poplužní dvůr se šafářstvím. Mezi zvířaty, jež klášter choval pro svoji potřebu patřily zvláště desítky kráv, jalovic, prasat a ovcí, ale také koní. Za tímto účelem se zde nacházela celá řada stodol, kravínů, koníren a jiných chlévů.

Situační plán zrušeného cisterciáckého kláštera v Sedlci z roku 1785.

Z budov, jež sloužily hospodářským potřebám kláštera, to byly dále např. cihelna a pivovar, v němž vařil klášter vlastní pivo nebo hostinec a dalších třináct malých domků blíže neznámého určení.¹⁸⁶

¹⁸⁶ SOBA Třeboň, Vs Sedlec, listina č. 218, 256. Cit. podle P. ZAHRADNÍK, *Sedlec*, nestránkováno; popis klášterního areálu ze září 1783 lze najít v NA Praha, Fond ČG – Publicum 1796–1805, inv. č. 2388, sign. 126/27, kart. 4630: *odpověď čáslavského krajského úřadu na dotaz pražského gubernia*, zda je možné jej využít jako skladiště.

Kláster v Sedlci se díky opatu Jindřichu Snopkovi přiradil ke barokním opatstvím, která vznikala po třicetileté válce zejména v německých zemích (zvláště Bavorsku a Švábsku) a v habsburské monarchii, zatímco ve zbytku Evropy stavební aktivity řeholních řádů nedosahovaly takových rozsahů.

Tato opatství spíše než skromné řeholní domy zasvěcené službě Bohu, jak měl cisterciácký řád ve svých starobyklých stanovách, připomínala vznešená vladařská sídla.¹⁸⁷

Jak je vidět rovněž z průběhu přestavby sedleckého kláštera, největší důležitost byla vedle sakrálních staveb přikládána opatským prostorám. Stavba nového konventu i přes určité náběhy započala teprve po smrti opata Jindřicha Snopka a protáhla se hluboko do 18. století. V té době však již klášter trpěl obrovským zadlužením a doléhali na něj nespokojení věřitelé. Jeden z posledních opatů uprchnul a zanechal své bratry v zoufalé situaci. I přes dílčí zlepšení pak byl klášter nedlouho po té zrušen na základě reformního panovnického dekretu. Mobiliář byl rozprodán a budovy kláštera začaly sloužit světským účelům.

---

¹⁸⁷ Srv. W. BRAUNFELS, *Monasteries*, s. 201–220.

6 ZÁVĚR

Sedlecký klášter prošel v průběhu raného novověku velkými změnami. Je pozoruhodné, jaký důraz byl v klášterní tradici kladen na zničení kláštera Janem Žižkou, třebaže vycházela z nedostatečných znalostí.

Domníváme se, že klášter byl snad zničen proti vůli Jana Želivského, který stál v čele spojeného vojska pražanů a orebitů – i přesto, že by k jeho vypálení nejspíše dříve či později stejně došlo, jak ukazuje celková bilance zničených cisterciáckých opatství za husitských válek. Násilnostem husitské éry více méně unikl pouze jediný z nich.

Následné období po návratu prvního opata a později snad dalších členů konventu, se nesl ve znamení balancování konventu na samotné hraně existence. Teprve v poslední třetině 15. století došlo k určitému dočasnému zlepšení.

Přehlédneme-li totiž dobu, kdy byla v kostele sv. Filipa a Jakuba pohřbena převážná většina příznivců kláštera, kteří si přáli spojit své posmrtné osudy s osudem sedleckého kláštera, zjistíme, že jich nejvíce za celé období před třicetiletou válkou bylo za vlády jagellonské dynastie v Českých zemích. Mohli bychom z toho usuzovat, že klášteru se tehdy do určité míry podařilo získat nazpět svoji prestiž.

Pak ovšem následuje rychlý pokles počtu pohřbů laických osob na půdě samotného kláštera (jmenovitě máme zaznamenán pouze jediný případ) a koncem předbělohorského období svědčí celá řada zpráv o značně nízké morálce konventu. Po některých násilných událostech, které je předznamenaly propuká stavovské povstání a jeho vůdcové darují veškerý majetek kláštera Kutnohorským.

Poté, co se situace obrací, zasahuje ve prospěch kláštera Ferdinand II. a nařizuje kutnohorským navrátit zkonfiskovaný

majetek mnichům. Třebaže nebyly zdaleka navraceny všechny statky a klášter byl za třicetileté války značně poničen, od 50. let 17. století dochází k jeho opětovnému vzestupu. Do čela sedleckého kláštera se dostávají opati, kteří po dlouhé době vynikají svými kvalitami a kteří zahajují postupnou obnovu klášterních budov.

Nejvýznamnější budovy byly opraveny teprve za opata Jindřicha Snopka (1685–1709), který vynikl mimořádnými organizačními schopnostmi.

Jeho důslednost se odráží prakticky ve všech smlouvách, jež uzavřel s řemeslníky – smlouvy jsou formulovány do nejmenších detailů a ukazují, že opat se dokázal pojistit proti všem možným nepříjemnostem a v případě nutnosti sankce za způsobené škody rovněž vymáhat.

Nejpozoruhodnější kapitolu však tvoří Snopkova zdatnost při vyjednávání se zástupci Koruny, šlechty a měšt o pomoci darech na znovuvydvížení konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Předem připravené formuláře, které byly hromadně rozesílány všem sousedům sedleckého kláštera, velmi významně přispěly k plynulému průběhu první fáze přestavby tohoto kostela, kdy bylo nutné dopravit na místo stavby velké množství materiálu.

7 SUMMARY

The Monastery at Sedlec near Kutná Hora, which was founded in 1142, is the oldest cistercian monastery in the Czech Lands. Shortly after its founding, it became one of the most important Czech monasteries, and under Hedenreich (late 13th and early 14th century) it played a very important role in directing the Kingdom of Bohemia after the last legitimate Přemyslid King had been murdered.

After Heidenreich's death, however, the monastery begins to fall into debts: before the Hussite Wars its debts were considerable. In 1421, the monastery was burned by the Hussites (the monastery's tradition, erroneously, ascribed this act to Jan Žižka): this was the turning point in its history.

After the Hussite Wars, Sedlec's monks returned to their destroyed monastery, yet the financial situation of the convent remained gloomy due to confiscation of its property by Hussite and Catholic nobility. The Jagellonian period brought a temporal improvement, but this was followed by further decline, which saw the small convent struggling with routine tasks such as providing enough food for its members or enough funds to pay for vital repairs of the monastery's buildings.

The monastery only saw a new upswing after the Thirty Years' War, especially under its "second founder", Jindřich Snopek in 1685–1709. This abbot was, to a great extent, able to renew the past glory of the monastery, making the monastery's golden age in the Middle Ages a constant point of reference.

The aim of this thesis is to outline the monastery's development in the period marked by its destruction by the Hussites, on the one hand, and its 'second founding' under

abbot Snopek, on the other. The thesis focuses on the changes in the monastery's individual buildings and, by doing so, attempts to reconstruct the monastery's outer appearance and the inner state of the community. It also looks at some aspects of the rebuilding process under abbot Snopek before the arrival of Jan Blažej Santini-Aichl, i.e. during what could be termed the first or preparatory phase of the grandiose Baroque rebuilding.

8 SEZNAM LITERATURY

I. PRAMENY

A) Archivní prameny

Národní archiv (NA) Praha

Fond ČG – Publicum 1796–1805, inv. č. 2388, sign.
126/27, kart. 4630.

Státní oblastní archiv (SOBA) Třeboň

Fond Velkostatek (Vs) Sedlec

kniha sign. 14: *Liber Professorum Religiosorum Monasterii
Beathae Virginiae Mariae Sedlecensis ab Anno 1602.* [do roku
1762]

kniha sign. 45: *Liber inchoatae restorationis quondam
Magnificiae nunc a ducentis octuaginta annis desolatae Ecclesiae
Assumptionis BVM et S. Joannis Baptistae in Sedlecz. Anno
Domini 1700.* [1700–1708]

kniha sign. 48: *Manuale Diversarium Occurentiarum Anno
1704* [1704–1705]

kniha sign. 49: *Manuale Diversarium Occurentiarum Anno
1706.* [1706–1707]

B) Staré tisky

J. F. DEVOTY, *Popsání bývalé řehole Cysterkyenské na
svatém místě veleslavného Údolí Sedleckého*, Praha 1824.

Š. E. KAPIHORSKÝ, *Hystoria kláštera sedleckého*, Praha
1630.

V. LAITL – J. RULÍK, *Památky starožitného a veleslavného Kláštera Sedleckého blíž Hory Kuttné v království Českém, od léta 1142 až do roku 1807*, Kutná Hora 1807.

C) Edice pramenů

Archiv český II., ed. F. PALACKÝ, Praha 1842.

Archiv český XIV., ed. J. KALOUSEK, Praha 1895.

BENEDIKT Z NURSIE, *Regula Benedicti. Řehole Benediktova*, Praha 1998.

Berní rula, sv. 10, Kraj čáslavský, 1. díl, ed. F. Beneš, Praha 1954.

O. HEJNIC, *Příčinky k dějinám stavby chrámu Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory*, *Památky archeologické* 23, 1908–1909, s. 430.

K. CHYTIL, *Smlouva opata sedleckého se stavitelem Pavlem Ignácem Bayerem o znovuzbudování kostela sedleckého*, *Památky archeologické* 23, 1908–1909, s. 187–188.

MIKULÁŠ DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, ed. J. Mikulec, Praha 1996.

Statuta Capitulum Generalium Ordinis Cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1786, tom. I (1116–1220), ed. J. M. Canivez, Louvain 1933.

Tereziánský katastr český, 3 sv., Praha 1964–1970.

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic*, přel. F. Heřmanský – J. B. Čapek, úvod a poznámky M. Bláhová, Praha 1979.

Z. WIRTH, *K dějinám stavby klášterního chrámu v Sedlci*, *Památky archeologické* 26, 1914, s. 57–61 a 130–132.

D) Obrazové prameny

J. F. DEVOTY – J. BERKA, *Vyobrazení sedleckého kláštera před zničením husity a po jeho zničení*, in: J. F. Devoty, Popsání bývalé řehole Cystercyenské na svatém místě veleslavného Údolí Sedleckého, Praha 1824.

Situační plán sedleckého kláštera, 1785.

F. B. WERNER, *Kutná Hora a sedlecká klášter*, 3. čtvrtina 18. století.

J. WILLENBERG, *Panorama Kutné Hory*, in: B. Paprocký, Diadochus, Praha 1602.

Vyobrazení chrámu Nanebevzetí P. Marie (iniciála), in: Graduál sedlecký, 1690 (NK XIII A8, iniciála M, f. 2).

Vyobrazení sedleckého kláštera (veduta), in: Graduál sedlecký, 1690 (NK XIII A8, f. 1b).

II. Použitá sekundární literatura

800 let kláštera Osek (= jubilejní sborník), Osek 1996.

900 let cisterciáckého řádu (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), ed. K. Charvátová, Praha 2000.

K. BENEŠOVSKÁ, *Cisterciácká architektura*, in: Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku, Praha 1994, s. 25–29.

K. BENEŠOVSKÁ, *Způsob setkání baroka s gotikou (Klášterní kostel v Sedlci po roce 1700 a po roce 1300)* (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), in: 900 let cisterciáckého řádu, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 229–244.

W. BRAUNFELS, *Monasteries of Western Europe: The Architecture of the Orders*, London 1972.

Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu a protireformace v Čechách*, Praha 2008.

J. ČELAKOVSKÝ, *Klášter sedlecký, jeho statky a práva v době před válkami husitskými*, Praha 1916.

P. ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V. (1402–1437)*, Praha 2000.

Dějiny českého výtvarného umění II/ 1–2, Praha 1989.

L. DOSTÁLOVÁ, *Cisterciácká lékárna v Plasech*, in: *900 let cisterciáckého řádu* (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 215–220.

Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha 2004.

D. FOLTÝN, *Tisíc let vzestupů a pádů řeholního života v Čechách*, in: P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 14–28.

M. HORYNA, *Jan Blažej Santini Aichl*, Praha 1998.

J. HYNKOVÁ, *Heidenreich Sedlecký*, in: *900 let cisterciáckého řádu* (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 97–160.

K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách, 1142–1421, 1. svazek: Fundace 12. století*, Praha 1998.

K. CHARVÁTOVÁ, *Filiace českých a moravských cisterciáckých klášterů*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 11–12.

K. CHARVÁTOVÁ, *Počátky cisterckých klášterů v Čechách* (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), in: *900 let cisterciáckého řádu*, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 65–78.

K. CHARVÁTOVÁ, *Počátky řádu a jeho rozšíření*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 8–10.

K. CHARVÁTOVÁ – D. LÍBAL, *Sedlec*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 38–43.

K. CHARVÁTOVÁ – V. HYHLÍK, *Sedlec u Kutné Hory, Bývalé cisterciácké opatství*, Velehrad 1992.

Z. KALISTA, *Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko*, Brno 1970.

V. KOTRBA, *Česká barokní gotika*, Praha 1976.

J. KUTHAN, *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, Praha 1983.

L. J. LEKAI, *The Cistercians. Ideals and Reality*, Kent (US) 1977.

D. LÍBAL, *Cisterciácká architektura v českých zemích*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 31–37.

D. LÍBAL, *Počátky architektury cisterciáckého řádu*, in: *900 let cisterciáckého řádu (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze)*, ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 223–228.

P. LUISLAMPOVÁ, *Spiritualita Řehole Benediktovy*, in: *Benedikt z Nursie, Regula Benedicti: Řehole Benediktova*, Praha 1998, s. XXXIII–XLIX.

J. MACEK, *Dějiny oseckého klášteřa od husitských válek do r. 1950*, in: *800 let klášteřa Osek (= jubilejní sborník)*, Osek 1996, s. 63–84.

P. MACEK, *Barokní proměny oseckého klášteřa*, in: *800 let klášteřa Osek (= jubilejní sborník)*, Osek 1996, s. 143–151.

P. MACEK, *Románský sakrální objekt v areálu bývalého cisterciáckého klášteřa v Sedlci u Kutné Hory*, *Zprávy památkové péče* 56, 1996, s. 8–11.

J. NUHLÍČEK, *Sedlecký klášter a jeho statky, IV (1666–1718)*, *Středočeský sborník historický* 12, Praha 1977, s. 207–231.

Ottův slovník naučný, díl V., Praha 1892.

J. PEKAŘ, *České katastry*, Praha 1915.

M. POJSL, *Bernard z Clairvaux 1090–1153*, in: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, Praha 1994, s. 13–14.

P. R. POKORNÝ, *Z cisterciácké heraldiky*, in: 900 let cisterciáckého řádu (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 179–186.

Přehled opatů oseckého klášteřa, in: 800 let klášteřa Osek (= jubilejní sborník), Osek 1996, s. 27–35.

Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku, Praha 1994.

J. SEDLÁK, *Jan Blažej Santini*, Praha 1987.

J. SOMMER, *Ke gotické stavební podobě západní části kostela v Sedlci u Kutné Hory*, *Památky a příroda* 3/1987, s. 158.

P. SOMMER, *Architektonický vývoj středověkých konventů*, in: P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, *Encyklopedie českých klášteřů*, Praha 1997, s. 41–48.

F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993.

Umělecké památky Čech, 4 sv., Praha 1977–1982.

V. VENTURA, *Cisterciácká spiritualita*, in: 900 let cisterciáckého řádu (= sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze), ed. K. Charvátová, Praha 2000, s. 11–27.

P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášteřů*, Praha 1997.

P. VLČEK, *Architektonický vývoj novověkých konventů*, in: P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, *Encyklopedie českých klášteřů*, Praha 1997, s. 49–99.

Z. WIRTH, *Barokní gotika v Čechách v XVIII. a první polovici XIX. století*, *Památky archeologické* 23, 1909, s. 128–135.

M. YOUNG, *Santini-Aichel's Design for the Convent of the Cistercian Monastery At Plasy in Western Bohemia*, N. Y. 1994.

P. ZAHRADNÍK, *Sedlec. Stavebně historický průzkum*, nepublikovaný rukopis, nedatováno.

A. J. ZAVADIL, *Kutnohorsko slovem i obrazem II/ 1a-c*, Kutná Hora 2000.

J. ZESCHICK, *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, Praha 2007.